

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Факультет фінансів та обліку

Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

СИДОРУК Анастасія Ігорівна

Державний бюджет України: особливості формування та виконання/State Budget of Ukraine: features of formation and execution.

спеціальність 072 «фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма – «фінанси»

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка
групи ФФм-21
Сидорук А.І.

підпис

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Дем'янишин В.Г.

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2020 р.
Завідувач кафедри

_____ О.П.Кириленко

Тернопіль – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
1.1. Концептуальні основи формування Державного бюджету України...6	
1.2. Особливості виконання Державного бюджету України.....14	
<i>Висновки до розділу</i>	<i>23</i>
РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
2.1. Моніторинг формування та виконання дохідної частини Державного бюджету України.....25	
2.2. Оцінка виконання Державного бюджету України за видатками.....30	
2.3. Проблемні аспекти формування та ефективного використання коштів Державного бюджету України.....35	
<i>Висновки до розділу 2.....</i>	<i>40</i>
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
3.1. Зарубіжний досвід формування і виконання Державного бюджету України та можливості його застосування до вітчизняної практики.....43	
3.2. Стратегічні орієнтири формування та виконання Державного бюджету України.....51	
<i>Висновки до розділу 3.....</i>	<i>56</i>
ВИСНОВОК.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

Актуальність теми. В сучасних умовах бюджетного реформування актуальним постає проблема формування стабільної фінансової бази для реалізації усіх функцій та завдань, покладених на органи державної влади та місцевого самоврядування. При цьому повинен забезпечуватися безперервний процес бюджетних надходжень, пошуку альтернативних джерел формування доходів бюджетів, виявлення відповідних резервів їхнього зростання, а також їх оптимізації.

Сутність бюджету держави проявляється через утворення централізованого фінансового фонду який необхідний для виконання функцій держави, планування бюджетних показників доходів і витрат та використання централізованих фондів грошових коштів.

Державний бюджет є важливим інструментом ефективної реалізації фінансової політики, оскільки бюджетна система являється основною ланкою державних фінансів. Такий централізований фонд грошових коштів охоплює весь комплекс розподільчих і перерозподільчих відносин в суспільстві за рахунок участі як фізичних, так і юридичних осіб.

У зв'язку з цим дедалі більше привертається увага до питань, пов'язаних із формуванням і використанням коштів Державного бюджету України. Так як, через центральний бюджет великої кількості розвинутих держав перерозподіляється близько 30–50% валового внутрішнього продукту, що є основним джерелом акумуляції фінансових ресурсів країни.

Доходи Державного бюджету залежать від таких чинників як: стан економічного розвитку держави, рівень сплати платежів до бюджету, ефективність системи контролю за цими платежами.

Державні видатки – це сукупність грошових відносин, які складаються в процесі розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових ресурсів для фінансування основних витрат суспільства.

Теоретичну основу дослідження проблем функціонування державних фінансів, а також формування дохідної бази державного бюджету становлять наукові

праці вітчизняних науковців Андрущенка В. Л., Базилевича В. Д., Буковинського С. А., Василика О. Д., Геєця В. М., Дем'янишина В. Г., Кириленко О. П., Лободіної З. М., Лютого В. А., Луніної І. О., Огня Ц. Г., Павлюк К. В., Суторміної А. М., Тулай О. І., Юрія С. І., Боголепова М. І., Зверева А. Г., Ровинський М. М., Мочерний С. В. та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є процес формування доходів та видатків Державного бюджету України в контексті здійснення оцінки їх структури.

Для досягнення мети були поставлено такі завдання:

- дослідити теоретико-організаційні засади формування і виконання державного бюджету України;
- ознайомитись з концептуальними основами формування державного бюджету України та особливостями виконання;
- проаналізувати практику та проблематику формування та виконання державного бюджету України;
- дослідити формування та виконання дохідної частини державного бюджету України;
- оцінити виконання державного бюджету України за видатками;
- вивчити проблемні аспекти формування та ефективного використання коштів державного бюджету України;
- визначити шляхи оптимізації процесу формування та виконання державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є доходи та видатки Державного бюджету України.

Предмет дослідження є економічні відносини, пов'язані з формуванням централізованого фонду грошових коштів держави.

Мета комплексної кваліфікаційної роботи визначила вибір конкретних *методів дослідження*. Для дослідження реальних можливостей та практичних результатів використано статистичні методи групування. У формуванні результатів дослідження використовувалися методи спостереження,

порівняння, вимірювання, абстрагування, аналізу, графічні та графоаналітичні методи.

Інформаційну базу дослідження є аналітичні дані Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.

Апробація результатів дослідження. Окремі теоретичні та практичні результати комплексної кваліфікаційної роботи обговорювалися й отримали позитивну оцінку на наукових конференціях, та опубліковані у збірниках тез доповідей студентської наукової конференції «Актуальні питання фінансової теорії і практики» (Тернопіль, 2018 р.) та «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики: збірнику наукових праць. Випуск 5 (листопад 2020р.) Тернопіль. ЗУНУ.

Структура комплексної кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загального висновку, переліку використаних джерел. Основний обсяг роботи складає 67 сторінки, включаючи 12 таблиць, 7 рисунків, висновку та переліку використаних джерел.

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

1.1. Концептуальні основи формування Державного бюджету України

Державний бюджет - це система грошових відносин, яка виникає між державою і населенням, організаціями, фірмами, підприємствами з метою формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб. Державний бюджет являється щорічним балансом надходжень та видатків, який розробляють державні органи для впливу на економічний процес та підвищення його ефективності. В Україні основою державних фінансів є бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет адміністративних одиниць [8, 20].

Сутність бюджету держави проявляється через утворення централізованого фінансового фонду який необхідний для виконання функцій держави, планування бюджетних показників доходів і витрат та використання централізованих фондів грошових коштів.

Система формування бюджету динамічно розвивається в залежності від еволюції суспільних потреб, глибини перетворень в економіці та соціальній сфері, змін економічної кон'юнктури. Єдиного трактування сутності бюджету немає, різні автори акцентують увагу на різних аспектах (табл. 1.1). Як видно із наведених у таблиці визначень, бюджет є основним акумулятивним інструментом накопичення коштів на рівні держави чи органів місцевого самоврядування для їх цільового використання.

Акумуляція коштів на центральному рівні має вагомое економічне та політичне значення, оскільки, кошти, які мобілізуються до державного бюджету відображають заходи, що здійснюються на рівні держави. Це дає можливість керувати коштами, використовувати їх у важливих галузях економіки, на соціальний розвиток, проводити єдину економічну та фінансову політику в Україні.

Таблиця 1.1

Трактування науковцями сутності бюджету

<i>Автори</i>	<i>Визначення</i>
<i>С. В. Мочерний</i>	Державний бюджет – кошторис щорічних доходів і видатків держави, заздалегідь розроблений урядом і затверджений законом. Державний бюджет – централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією України.
<i>О. Д. Василик, В. М. Федосов</i>	Державний бюджет – основний фінансовий план формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави.
<i>М. І. Боголепова, А. Г. Зверєва, М. М. Ровинський</i>	Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.
<i>Бюджетний кодекс України</i>	Бюджет (англ. budget, букв. – торба, гаманець):
<i>Словник іншомовних слів</i>	1) затверджений у законодавчому порядку розпис, кошторис грошових доходів і видатків держави, міста, які передбачається одержати і витратити у майбутньому; 2) план доходів і видатків особи, сім'ї на певний період.
<i>С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин</i>	Бюджет – це об'єктивна економічна категорія, що відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності та фізичними особами – з іншого, з приводу утворення основного централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб відповідно до функцій держави.
<i>А. Г. Загородній</i>	Бюджет – грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків держав, адміністративно-територіальної одиниці, підприємства, установи за певний період.

Примітка. Розраховано автором за даними [13; 57; 45; 46]

За економічною категорією державний бюджет - це грошові відносини, які виникають між державою з одного боку, підприємствами, установами,

організаціями та фізичними особами - з іншого боку, з приводу утворення фонду грошових засобів і його використання на розширене відтворення. За матеріальним змістом державний бюджет - це централізований фонд грошових коштів держави, які перебувають у постійному русі. За формою державний бюджет - це основний фінансовий план держави. За організаційною структурою державний бюджет - це центральна ланка фінансової державної системи, яка зумовлює розподіл і перерозподіл ВВП між галузями матеріального виробництва, виробничою та невиробничою сферами, окремими ланками бюджетної системи та окремими категоріями населення. За характером державний бюджет - це обов'язковий документ [55, 40].

Структура бюджетної системи тісно пов'язана з державним устроєм країни. В Україні бюджетна система складається з державного бюджету (рис 1.1) та бюджету адміністративно-територіальних одиниць, а саме: бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів: обласних, районних, міських, селищних та сільських. Всі вони мають дві частини: доходи й видатки.

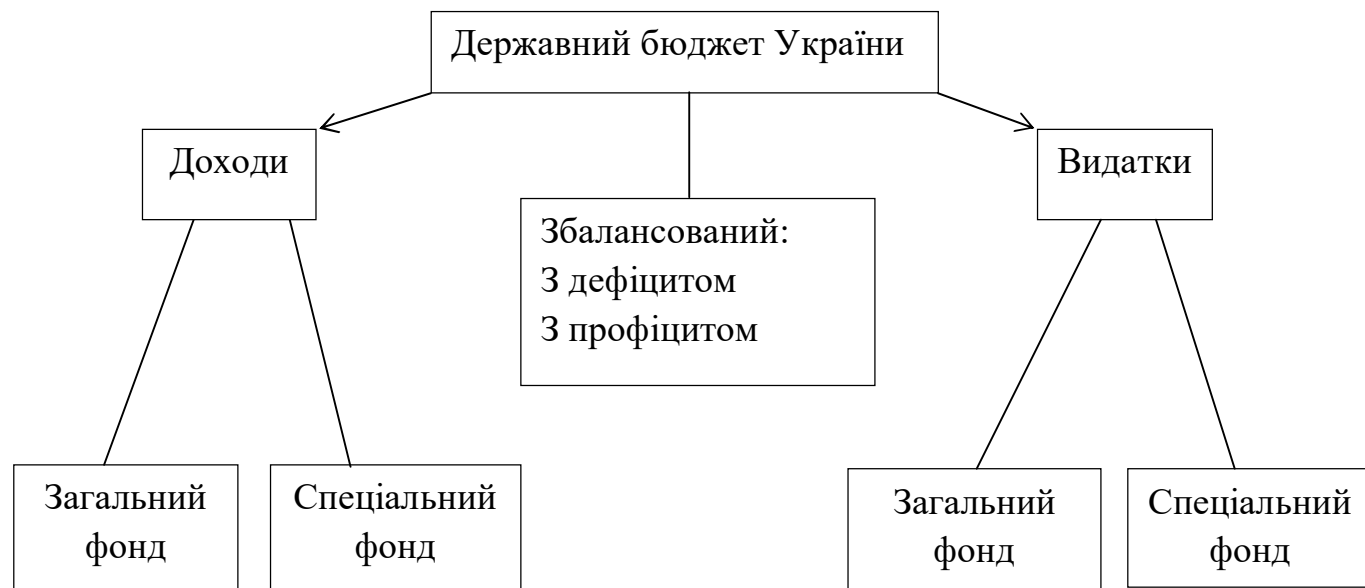

Рис. 1.1. Структура державного бюджету України

Примітка. Розраховано автором за даними [8, 55]

У першому розділі бюджетної класифікації "Класифікація доходів бюджету" визначені такі джерела доходів:

1. Податкові надходження;

2. Неподаткові надходження;
3. Доходи від операцій з капіталом;
4. Офіційні трансферти;
5. Цільові фонди.

Податкові надходження - це передбачені податковими законами України загальнодержавні та місцеві податки, збори й інші обов'язкові платежі.

Неподаткові надходження - це усі безповоротні надходження, окрім доходів від продажу капіталу, надходження від штрафів і санкцій (крім штрафів за порушення податкового законодавства), а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел.

Неподатковими надходженнями визнаються:

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- інші неподаткові надходження.

До доходи від операцій з капіталом відносять реалізацію основного капіталу, державних запасів, землі та нематеріальних активів та включають:

- надходження від продажу основного капіталу;
- надходження від реалізації державних запасів товарів;
- надходження від продажу землі та нематеріальних активів;
- податки на фінансові операції та операції з капіталом.

Трансферти - це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Офіційні трансферти включають невідплатні, безповоротні платежі, отримані від інших органів державного управління, недержавних джерел або міжнародних організацій. Офіційні трансферти можуть надходити від органів державного управління або урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій [43, 25].

Доходи Державного бюджету залежать від таких чинників як: стан економічного розвитку держави, рівень сплати платежів до бюджету, ефективність системи контролю за цими платежами.

Державні видатки - це сукупність грошових відносин, які складаються в процесі розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових ресурсів для фінансування основних витрат суспільства.

Видатки бюджету класифікують за певними критеріями (рис. 1.2):

- 1) за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки;
- 2) за економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються видатки;
- 3) за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів;
- 4) за бюджетними програмами.

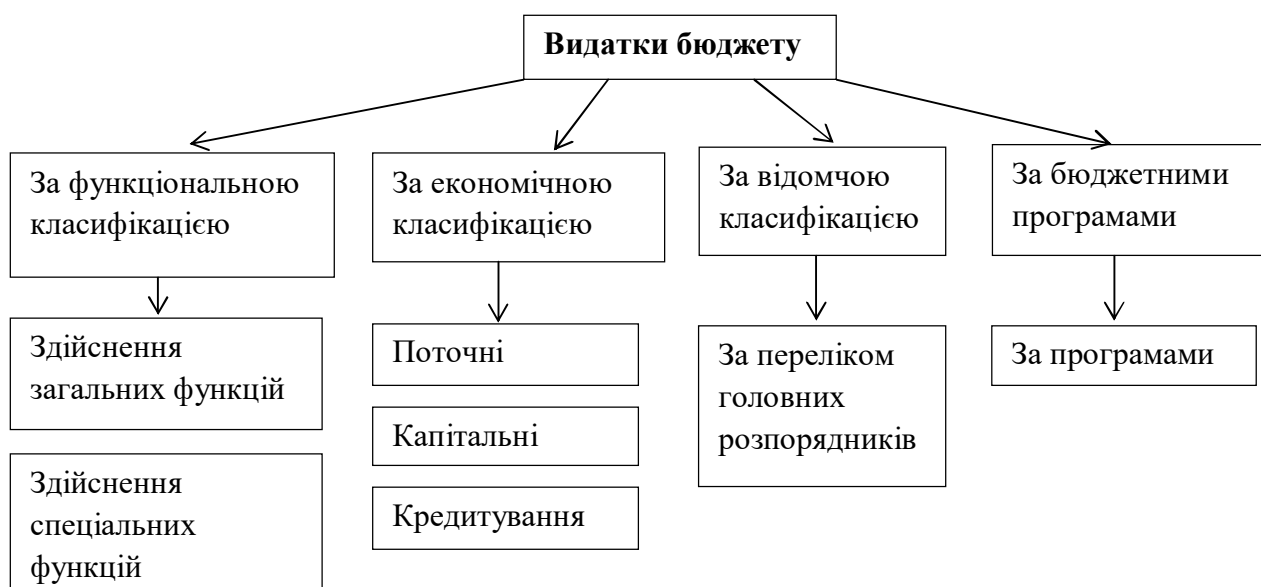

Рис 1.2 Класифікація видатків Державного бюджету України

Примітка. Розраховано автором за даними [32, 15]

Основні засади бюджетної системи України, її структура, принципи побудови та правові аспекти функціонування в даний час визначені у Бюджетному кодексі України.

У Бюджетному кодексі України бюджетна система трактується як сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з

урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права [6].

Держава використовує бюджетну систему для того, щоб здійснювати територіальний, внутрішній і міжгалузевий розподілу та перерозподіл ВВП з метою забезпечення соціальних гарантій населенню і вдосконалення структури суспільного виробництва.

Відносини між ланками бюджетної системи є складними та формуються за принципом ефективності. Бюджетна система України будується з урахуванням державного устрою за принципами бюджетного федералізму, що притаманно фінансовим системам розвинених країн. Федералізм у цьому випадку передбачає наявність відокремлених регіональних ланок бюджетної системи держави та розмежування функцій між різними рівнями. Схематично структура бюджетної системи зображена на рисунку 1.3.

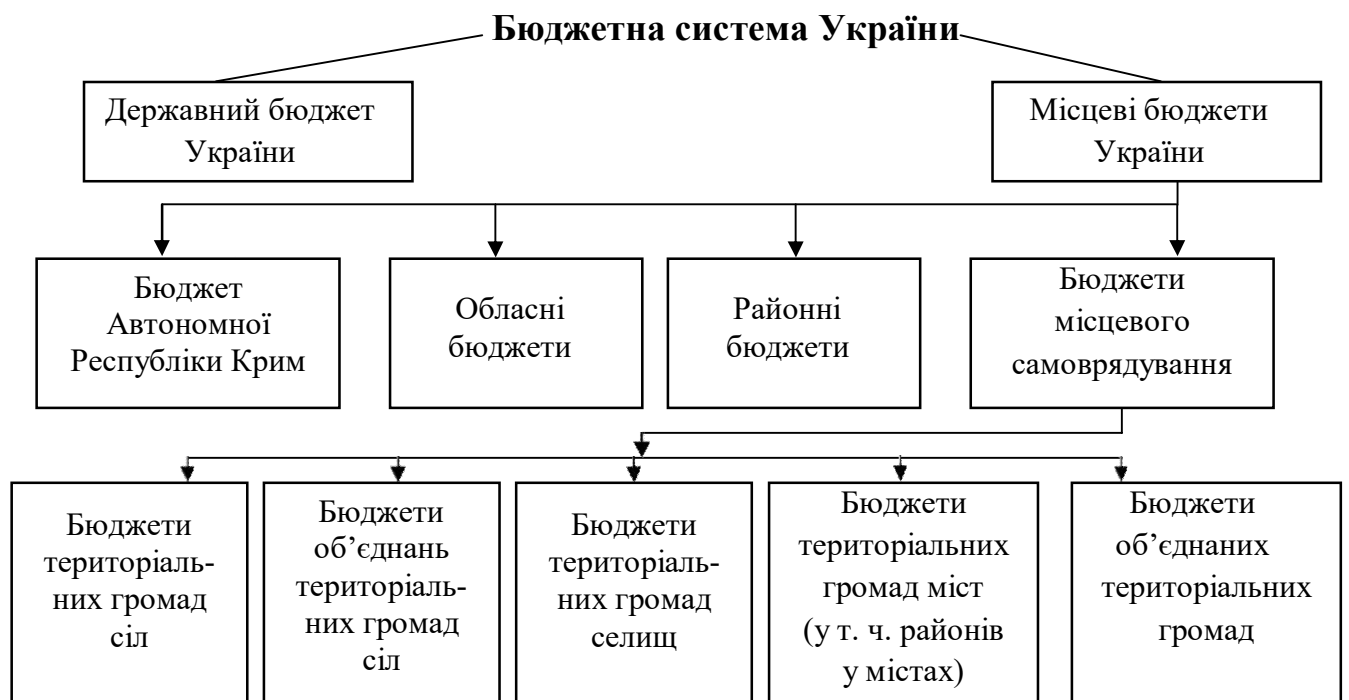

Рис. 1.3 Структура бюджетної системи України

Примітка. Розраховано автором за даними [8, 90]

Принципи на яких ґрунтується Бюджетна система України детально відображені у таблиці 1.2

Таблиця 1.2

Принципи Бюджетної системи України

<i>єдності бюджетної системи України</i>	єдність бюджетної системи України забезпечується єдиними правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин і бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.
<i>збалансованості</i>	повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період.
<i>самостійності</i>	Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави.
<i>повноти</i>	зарахуванню до складу бюджетів підлягають усі надходження до бюджетів і витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування.
<i>обґрунтованості</i>	бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик і правил.
<i>ефективності та результативності</i>	при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути до досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та до отримання максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.
<i>субсидіарності</i>	розподіл видів видатків між державним бюджетом і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами має ґрунтуватись на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їхнього безпосереднього споживача.
<i>цільового використання бюджетних коштів</i>	бюджетні кошти використовуються лише на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.
<i>справедливості та неупередженості</i>	бюджетна система України базується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.
<i>публічності та прозорості</i>	принцип передбачає інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного та місцевих бюджетів.

Примітка. Розраховано автором за даними [8, 60]

Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями - правами та обов'язками з управління бюджетними коштами (ст. 19 Бюджетного кодексу) [6]. Кожен учасник

бюджетного процесу діє тільки в межах своїх повноважень і несе відповідальність згідно з чинним законодавством. На кожній стадії бюджетного процесу задіяні учасники, які наділені відповідними повноваженнями. У системі органів, наділених бюджетними повноваженнями, залежно від ролі, місця, функцій та обсягів діяльності можна виділити такі групи учасників:

- суб'єкти управління бюджетною системою - органи державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють загальне управління бюджетною системою або управління окремими її ланками;
- органи державної виконавчої влади та виконавчі органи місцевого самоврядування, які в межах своєї компетенції здійснюють контроль та оперативне управління бюджетними коштами;
- органи грошово-кредитного регулювання визначають напрями грошово-кредитної політики, забезпечують ефективне функціонування банківської системи та міжбанківських систем переказу коштів;
- розпорядники та одержувачі бюджетних коштів забезпечують виконання делегованих їм державними та місцевими органами влади повноважень шляхом встановлення бюджетних призначень, одержання бюджетних асигнувань, взяття зобов'язань, здійснення видатків;
- платники податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів забезпечують наповнення державного та місцевих бюджетів шляхом сплати податків, зборів, інших платежів.

Основним завданням органів управління бюджетною системою є формування досконалої бюджетної системи, забезпечення її надійного та ефективного функціонування, досягнення злагодженості у взаємодії окремих сфер і ланок бюджетних відносин. Це досягається чітким розмежуванням функцій і повноважень між учасниками бюджетного процесу.

Президент України, підписує закон про державний бюджет на відповідний рік, а у разі незгоди з прийнятим Верховною Радою законом накладає вето з наступним поверненням на повторний розгляд до Верховної Ради. Згідно зі ст. 116 Конституції та ст. 32, 47 Бюджетного кодексу Кабінет

Міністрів розробляє проект закону про Державний бюджет України, забезпечує його виконання та подає Верховній Раді звіт про виконання закону про державний бюджет [29].

Кабінет Міністрів приймає рішення про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету та щомісячно звітує про витрачання коштів резервного фонду перед Верховною Радою; визначає механізм здійснення запозичень до бюджетів, затверджує формулу розподілу міжбюджетних трансфертів і встановлює порядок їх перерахування; визначає порядок здійснення видатків місцевими бюджетами за рахунок субвенцій із державного бюджету.

Кабінетом Міністрів приймаються нормативні акти з метою врегулювання окремих сфер та ланок бюджетних відносин на виконання та відповідно до Бюджетного кодексу. До компетенції уряду також входить розробка та забезпечення здійснення загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку України. Верховна Рада (парламент) як єдиний орган законодавчої влади в Україні приймає закони з фінансових питань, визначає основні напрями фінансової політики держави. Свої бюджетні повноваження Верховна Рада реалізує через відповідні комітети.

1.2. Особливості виконання Державного бюджету України

Прийняття Державного бюджету України є одним із найскладніших завдань, які доводиться виконувати державним органам. Складність збільшується щорічним здійсненням законодавчої процедури. Та на практиці Верховна Рада України в повній мірі не дотримується вимог стосовно прийняття та затвердження закону «Про Державний бюджет». Це створює перешкоди як для проведення фінансової та податкової політики урядом держави, так і стабільного функціонування всієї бюджетної системи України.

Нормами бюджетного процесу є:

- 1) особливий склад учасників бюджетних стадій;
- 2) конкретний перелік видів необхідних дій та їх обов'язкова послідовність;
- 3) передбачення організаційної форми кожної дії;
- 4) визначення обов'язкового порядку прийняття рішень.

Бюджетний процес (згідно з БКУ) – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем, розглядом звітів про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України.

Стадії бюджетного процесу - це етапи діяльності держави чи місцевого органу, внаслідок якого бюджет набуває форми правового акта [6].

БКУ у ст. 19 розділяє чотири стадії бюджетного процесу:

- 1) Складання проектів бюджетів;
- 2) Розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
- 3) Виконання бюджету, в т. ч. у разі необхідності внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- 4) Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Усі стадії бюджетного процесу ґрунтуються на правових засадах, які гарантують чітке планування, додержання бюджетної дисципліни і постійний контроль за виконанням усіх видатків. На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль, аудит та оцінка ефективності використання бюджетних коштів.

Усі стадії бюджетного процесу засновані на принципах організації бюджетної діяльності і мають відповідну правову регламентацію (таб. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні принципи бюджетного процесу

<i>Принцип розподілу повноважень</i>	Цей принцип означає, що кожному органу, який бере участь у бюджетному процесі, належить певна компетенція, за межі якої він не може виходити. Втручання інших органів і організацій у процес складання, затвердження і
--------------------------------------	--

	виконання бюджету не допускається, крім випадків, зазначених у законодавстві.
<i>Принцип реальності</i>	включення показників доходів і видатків. Доходи мають включатися до бюджету за джерелами, видатки - за цільовим призначенням.
<i>Принцип наочності</i>	означає, що відображення показників бюджету у взаємозв'язку із загальноекономічними показниками відбувається шляхом використання засобів максимальної інформативності результатів порівняльного аналізу, визначення темпів і пропорцій економічного розвитку.
<i>Принцип порівнянності</i>	полягає в систематизації доходів і видатків бюджету за певними ознаками, які дають можливість здійснити загальнодержавне і міжнародне зіставлення бюджетних даних.
<i>Принцип балансового методу</i>	спрямований на встановлення правильного співвідношення між доходами і видатками всіх бюджетів, а також між натуральними і фінансовими показниками.

Примітка. Розраховано автором за даними [27, 26]

Стаття 116 Конституції України визначає, що складанням проекту бюджету і проекту Закону про Державний бюджет займається Кабінет Міністрів [29].

Кабінет Міністрів організовує роботу щодо складання бюджету через Міністерство фінансів. Міністр фінансів України визначає загальний рівень доходів і видатків бюджету, дає оцінку обсягу фінансування бюджету на основі макропоказників економічного та соціального розвитку України й аналізу виконання бюджету поточного бюджетного періоду. На основі цих показників розробляється проект основних напрямів бюджетної політики на подальший бюджетний період, який не пізніше за 1 червня слухається Верховною Радою України (ст. 33 Бюджетного кодексу).

Після ухвалення основних напрямів бюджетної політики на майбутній бюджетний період Міністерство фінансів України розробляє інструкції з підготовки бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів, установлюючи порядок і терміни їх подачі.

Головні розпорядники несуть відповідальність за своєчасність, достовірність та зміст поданих Міністерству фінансів бюджетних запитів - пропозицій про виділення грошових коштів необхідних для безперебійного

функціонування діяльності. Виконавчі органи всіх рівнів доводять у вказані в постанові строки, необхідні вказівки з розробки проектів бюджетів.

Міністерство фінансів України на кожному етапі складання і розгляду проекту бюджету проводить аналіз бюджетних запитів щодо їх відповідності меті, ефективності використання бюджетних коштів, пріоритетності [7, 247].

До 1 квітня року, що передує плановому, НБУ подає у Верховну Раду України і Кабінет Міністрів проект основних положень грошово-кредитної політики на майбутній бюджетний період та свій кошторис доходів і видатків на майбутній рік для того, щоб перевищення доходів над його видатками могли врахувати в прибутковій частині Державного бюджету.

Згідно з формою бюджетних запитів, які затверджені Міністерством фінансів України, і враховуючи особливості складання проектів місцевих бюджетів, місцеві фінансові органи розробляють свої інструкції з складання бюджетних запитів, які доводяться до головних розпорядників.

Аналіз бюджетних запитів головних розпорядників по місцевих бюджетах здійснюють місцеві фінансові органи. Після схвалення Кабінетом Міністрів України складеного Міністерством фінансів України проекту Закону про Державний бюджет, Міністерство фінансів доводить Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам відповідних рад розрахунки прогнозованих об'ємів міжбюджетних трансфертів, методичку їх визначення та інші показники, необхідні для складання проектів місцевих бюджетів.

Кабінет Міністрів України приймає постанову про схвалення проекту закону про Державний бюджет і не пізніше 15 вересня року, що передує плановому, подає проект та матеріали, передбачені ст. 38 Бюджетного кодексу, у Верховну Раду України. На цьому, згідно з Бюджетним кодексом України, і закінчується стадія складання проекту закону про Державний бюджет [7, 260].

Таблиця 1.4

Перелік документів, які подаються разом з законом про Державний бюджет України

Перелік документів, які подаються разом з законом про Державний бюджет України	
1.	Пояснювальна записка
2.	Прогнозні показники зведеного бюджету України відповідно до Бюджетної класифікації, а також зведений баланс фінансових ресурсів України;
3.	Перелік пільг із податків, зборів з розрахунком втрат доходів бюджету від їх надання;
4.	Переліки та обсяги коштів за державними цільовими програмами, які включено головними розпорядниками коштів державного бюджету до бюджетних програм, передбачених у проекті закону про Державний бюджет України;
5.	Перелік державних інвестиційних проектів;
6.	Ведення та структура державних боргових і гарантійних зобов'язань на поточний і наступні бюджетні періоди до повного погашення таких зобов'язань
7.	План державних запозичень на наступний бюджетний період, а також перелік інвестиційних проектів, під які можуть надаватися державні гарантії у наступному бюджетному періоді;
8.	Прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди;
9.	Доповідь про хід виконання Державного бюджету України в поточному бюджетному періоді;
10.	Інформація щодо залучення довгострокових (більше одного року) кредитів (позик), надання гарантій, набуття прав поручителя за такими зобов'язаннями державними підприємствами, у тому числі господарськими товариствами, у статутному капіталі яких державі належить більше 50% акцій (часток, паїв);
11.	Пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту Державного бюджету України (подаються до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету)
12.	Інформація про квазіфіскальні операції та оцінку можливого впливу таких операцій на показники бюджету в наступних бюджетних періодах та інші матеріали.

Примітка. Розраховано автором за даними [8, 90].

Проекти бюджетів і актів про них вносять на розгляд відповідних представницьких органів виконавчі органи. Конституція України в ст. 96 встановила, що не пізніше 15 вересня Кабінет Міністрів України представляє у Верховну Раду України проект Закону про Державний бюджет України наступного року. Право внесення проекту Закону про Державний бюджет України у Верховну Раду України належить тільки Уряду. Відповідно до ст. 38 Бюджетного кодексу разом з проектом закону про Державний бюджет України Верховній Раді України подається ряд документів (таб. 1.4)

Проект закону про Державний бюджет розглядається народними депутатами України, комітетами, фракціями і групами Верховної Ради України. На першому читанні проекту закону про Державний бюджет України з докладом про висновок та пропозиції Верховної Ради України з цього питання виступає Голова Комітету із питань бюджету. За висновки і пропозиції депутатів голосується в цілому. Затвердження висновку та пропозиції Верховної Ради України до проекту закону про Державний бюджет вважається ухваленням проекту закону про Державний бюджет України в першому читанні [7, 280].

На другому читанні перш за все затверджується загальний обсяг дефіциту (профіциту), доходів і видатків Державного бюджету з подальшим постатейним голосуванням проекту закону про Державний бюджет України. Друге читання має бути закінчено не пізніше 20 листопада року, що передує плановому. Згідно з п. 3 ст. 43 Бюджетного кодексу загальний обсяг дефіциту (профіциту), доходів і видатків Державного бюджету України на майбутній рік, об'єм міжбюджетних трансфертів та інші положення, необхідні для формування місцевих бюджетів, повинні бути прийняті у другому читанні обов'язково і не підлягають розгляду в третьому читанні.

У тижневий термін після схвалення проекту закону про Державний бюджет України в другому читанні Кабінет Міністрів України доводить виконавчим органам Автономної Республіки Крим, місцевих органів самоврядування положення і показники міжбюджетних відносин, проголосовані Верховною Радою України в другому читанні. На підставі цих даних відповідні органи готують проекти рішень про місцеві бюджети (частини 5 - 8 ст. 75 Бюджетного кодексу).

Третє читання повинне початися не пізніше за 25 листопада року, що передує плановому (ст. 44 Бюджетного кодексу). Після доповіді Голови Комітету із питань бюджету та співдоповіді Міністра фінансів України Верховна Рада України проводить голосування за статтями, не прийнятими у

другому читанні, і за проектом закону в цілому. Закон про Державний бюджет повинен бути прийнятий не пізніше 1 грудня [7, 300].

Бюджетний кодекс визначає основний зміст закону про Державний бюджет (ст. 38 Бюджетного кодексу). В ньому повинні бути визначені:

1) Загальна сума доходів та загальна сума видатків (з розподілом на загальний і спеціальні фонди, а також з розподілом видатків на поточні й капітальні);

2) Граничний об'єм річного дефіциту (профіциту) Державного бюджету України в майбутньому бюджетному періоді та державного боргу на кінець майбутнього бюджетного періоду, повноваження на надання державних гарантій, а також обсяг цих гарантій;

3) Бюджетні призначення головним розпорядникам коштів Державного бюджету України за бюджетною класифікацією;

4) Доходи бюджету за бюджетною класифікацією;

5) Бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів;

6) Розмір оборотної касової готівки Державного бюджету України;

7) Розмір мінімальної заробітної плати на плановий бюджетний період;

8) Рівень прожиткового мінімуму на плановий бюджетний період;

9) Додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету. [6]

У законі міститься багато показників, які Верховна Рада України може затвердити, проте без показників, установлених ст. 38 Бюджетного кодексу України, закон про Державний бюджет не може бути прийнятий.

Основним документом для виконання бюджету є бюджетний розпис, що складається Міністерством фінансів України і затверджується міністром фінансів протягом місяця після вступу в силу закону про Державний бюджет. Розпис складається так, щоб було можливо уникнути касових розривів, тобто доходи, які поступають, покривають необхідні видатки. Розпис подається для

виконання Державному казначейству. Усі зміни бюджету, пов'язані з його виконанням, відображаються через розпис [20, 134].

Органи стягнення забезпечують своєчасне і в повному обсязі надходження доходів до бюджету відповідно до законодавства. Доходи бюджетів зараховуються безпосередньо на Єдиний казначейський рахунок і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення. Виконати бюджет за доходами означає мобілізувати надходження податків, зборів (обов'язкових платежів) і розподілити їх за рівнями бюджетної системи відповідно до чинного законодавства.

Прогнозування та аналіз доходів бюджету здійснює Міністерство фінансів України. Мінфін має виключне право погодження рішень центрального податкового органу про надання розстрочення або відстрочення податкових зобов'язань на термін, що виходить за межі одного бюджетного року, стосовно обов'язкових платежів.

Бухгалтерський облік усіх надходжень в розрізі видів доходів веде Державна казначейська служба України. За поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, ДКСУ також здійснює повернення коштів, що були помилково або надмірно зараховані до бюджету.

Органи, що контролюють справляння надходжень до бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до державного бюджету податків, зборів та інших доходів. Тобто органи державної влади та місцевого самоврядування уповноважені здійснювати контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів, інших надходжень бюджету [36, 284].

Податки, збори та інші доходи державного бюджету зараховуються безпосередньо на Єдиний казначейський рахунок і не можуть акумулюватися на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету. Ці надходження визнаються зарахованими до державного бюджету з дня зарахування на Єдиний казначейський рахунок.

Виконати бюджет за видатками означає профінансувати видатки, передбачені в бюджеті, відповідно до бюджетного розпису. Стадіями виконання бюджету за видатками та кредитуванням відповідно до ст. 46 Бюджетного кодексу визнаються:

- Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету;
- Затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів;
- Взяття бюджетних зобов'язань;
- Отримання товарів, робіт, послуг;
- Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань;
- Використання товарів, робіт і послуг для виконання заходів бюджетних програм;
- Повернення кредитів до бюджету [6].

Відповідно до ст. 57 Бюджетного кодексу не пізніше 31 грудня або в останній день іншого бюджетного періоду Державне казначейство України закриває всі рахунки, відкриті в поточному бюджетному періоді.

На кінець бюджетного періоду Державне казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду Державного бюджету України для покриття відповідних витрат у майбутньому бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення. Рахунки спеціального фонду відкриваються в наступуючому бюджетному періоді з урахуванням невитрачених у попередньому році коштів, які були отримані на виконання відповідних завдань [6].

Надходження і витрати враховуються в тому бюджетному періоді, в якому вони були здійснені. Захищеними статтями видатків бюджету вважаються статті видатків Державного бюджету, що визначаються у щорічних законах про Державний бюджет і не підлягають скороченню при секвестрі видатків. На території кожного місцевого органу самоврядування порядок

формування бюджету встановлюється представницьким місцевим органом, але він має повністю відповідати Бюджетному кодексу і закону про Державний бюджет.

На всіх стадіях бюджетного процесу органи, уповноважені державою, здійснюють контроль за дотриманням бюджетного законодавства. Повноваження органів із здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства встановлені статтями 109 - 115 Бюджетного кодексу.

Висновки до розділу I

Державний бюджет - це система грошових відносин, яка виникає між державою і населенням, організаціями, фірмами, підприємствами з метою формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб. Державний бюджет являється щорічним балансом надходжень та видатків, який розробляють державні органи для впливу на економічний процес та підвищення його ефективності. В Україні основою державних фінансів є бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет адміністративних одиниць.

Сутність бюджету держави проявляється через утворення централізованого фінансового фонду який необхідний для виконання функцій держави, планування бюджетних показників доходів і витрат та використання централізованих фондів грошових коштів.

Доходи Державного бюджету залежать від таких чинників як: стан економічного розвитку держави, рівень сплати платежів до бюджету, ефективність системи контролю за цими платежами.

Державні видатки - це сукупність грошових відносин, які складаються в процесі розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових ресурсів для фінансування основних витрат суспільства.

Прийняття Державного бюджету України є одним із найскладніших завдань, які доводиться виконувати державним органам. Складність

збільшується щорічним здійсненням законодавчої процедури. Та на практиці Верховна Рада України в повній мірі не дотримується вимог стосовно прийняття та затвердження закону «Про Державний бюджет». Це створює перешкоди як для проведення фінансової та податкової політики урядом держави, так і стабільного функціонування всієї бюджетної системи України.

Бюджетний процес (згідно з БКУ) - це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем, розглядом звітів про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України.

Стадії бюджетного процесу - це етапи діяльності держави чи місцевого органу, внаслідок якого бюджет набуває форми правового акта.

БКУ у ст. 19 розділяє чотири стадії бюджетного процесу:

- 5) Складання проектів бюджетів;
- 6) Розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
- 7) Виконання бюджету, в т. ч. у разі необхідності внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- 8) Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ І ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Моніторинг формування та виконання дохідної частини Державного бюджету України

Доходи бюджету - це та частина фінансових відносин, яка проявляється в умовах розширеного відтворення і функціонує у процесі мобілізації бюджетних ресурсів, їх розподілу і спрямування на здійснення відповідних видатків з метою виконання зобов'язань і функцій держави.

Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету - це всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством (включаючи трансферти, гранти, дарунки). Найважливішим методом акумуляції державою внутрішніх джерел формування доходів бюджету є податковий [6].

Важливим при формуванні доходів державного бюджету залишається оцінка рівня перерозподілу ВВП через державний бюджет, оптимізація співвідношення між різними видами надходжень до бюджету, а також визначення пропорцій концентрації доходів державного бюджету за рахунок основних бюджетоутворюючих податків.

Дані Державної казначейської служби України про надходження державного бюджету за 2015-2019 роки свідчать про коливання обсягів надходжень, а також про виконання планованих показників.

У 2015 році обсяг надходжень був перевиконаний на 1%, та відмічається найвищий показник виконання по неподаткових надходженнях - 109%. У 2016 році доходи держави були недовиконані на 2%, показники наступних двох років є недовиконані на 1% в 2017 році та 2% в 2018 р. У 2019 році відмічається великий відсоток виконання планових показників по цільовим фондам - 95%,

тоді як за попередні роки доходи цільових фондів склали 4-9% від плану, лише в 2017 році плановий показник був перевиконаний на 31% (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Показники виконання державного бюджету за доходами за 2015-2019

рр., млн. грн.

	Показники	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Цільові фонди	Офіційні трансферти	Усього
2015	План, грн	409 970 879 600	110 506 661 643	1 665 753 600	4 152 316 970	532 018 612 713
	Виконано, грн	409 417 539 169	120 006 485 428	155 016 988	3 144 048 100	534 694 812 202
	Показник виконання, %	100%	109%	9%	76%	101%
2016	План, грн	502 554 559 600	110 052 868 685	7 880 255 700	4 269 535 214	631 527 192 099
	Виконано, грн	503 879 432 763	103 643 682 443	287 702 128	4 171 580 450	616 283 219 566
	Показник виконання, %	100%	94%	4%	98%	98%
2017	План, грн	632 202 347 100	133 741 070 731	22 703 071 200	6 047 387 105	796 844 904 484
	Виконано, грн	627 153 686 178	128 579 090 491	29 847 106 998	5 967 702 788	793 441 850 475
	Показник виконання, %	99%	96%	131%	98%	99%
2018	План, грн	760 016 406 700	171 679 760 663	4 867 383 600	7 439 364 804	946 849 003 806
	Виконано, грн	753 815 645 723	164 683 134 530	187 503 578	7 306 282 059	928 114 941 997
	Показник виконання, %	99%	96%	4%	98%	98%
2019	План, грн	265 340 088 698	25 686 789 800	631 613 689	273 901 174 547	569 716 538 523
	Виконано, грн	270 545 799 479	26 108 445 750	601 945 251	260 302 024 417	560 531 342 386
	Показник виконання, %	102%	102%	95%	95%	98%

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

На рисунку 2.1 графічно зображено частку надходжень в структурі держбюджету за останні 5 років. Податкові надходження займають найбільшу частку доходів бюджету. На другому місці неподаткові надходження. Чітко видно перевиконання планових показників цільових фондів та різке збільшення планових та виконаних показників офіційних трансфертів в 2019 році. Це вказує на збільшення фінансової підтримки державою бюджетів місцевого рівня.

Податкові надходження складають найбільшу частину доходів Державного бюджету - близько 80% (табл. 2.2). Відповідно до даних ДКСУ, в 2019 році, в порівнянні з попередніми роками відмічається тенденція зменшення податкових та неподаткових надходжень, зокрема в 2019 році частка податкових надходжень в Державному бюджеті була на 79% нижча ніж в 2018 році. Податкові надходження займали всього 48% від усіх доходів, тоді як за попередні роки частка сягала до 82% (табл. 2.2-2.3).

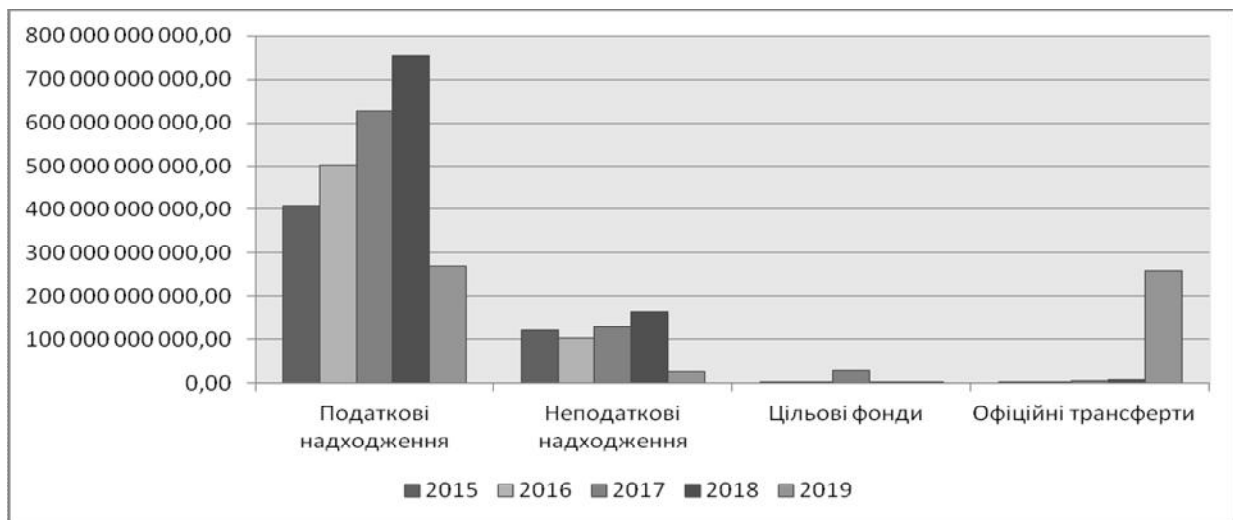

Рис. 2.1. Частка надходжень в структурі доходів державного бюджету 2015-2019 рр.

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

На ряду зменшенням податкових надходжень відмічається різкий зріст офіційних трансфертів. В порівнянні 2019 року з попередніми роками частка та відсоток виконання складає в середньому 98%. В 2019 році питома вага офіційних трансфертів склала 46%. Порівняно з 2015 р., за 5 років сума податкових надходжень скоротилась більше ніж на 50%. Значне скорочення відбулось і по неподатковим надходженням. За те, значний зріст доходів відбувся по статті «Офіційні трансферти», відносно попередніх років, сума трансфертів значно зростає. Доходи по цільових фондах зросли на 74% відносно 2015 року (табл 2.3). Це зумовлено вирішенням проблеми вертикальної незбалансованості окремих бюджетів, яка виникає внаслідок невідповідності між відповідальністю за фінансування видатків та можливостями збору податків на місцевому рівні. Трансферти сприяють

згладженню нерівностей між адміністративно-територіальними одиницями, тобто на горизонтальному рівні, зумовлених соціально-економічними особливостями розвитку кожного регіону, та їх фінансовими можливостями [].

Таблиця 2.2

Доходи державного бюджету України за 2015-2019 рр., млн. грн.

Показники		2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	Виконано	409 417 539 169	503 879 432 763	627 153 686 178	753 815 645 723	270 545 799 479
	Питома вага	77%	82%	79%	81%	48%
Неподаткові надходження	Виконано	120 006 485 428	103 643 682 443	128 579 090 491	164 683 134 530	26 108 445 750
	Питома вага	22%	17%	16%	18%	5%
Цільові фонди	Виконано	155 016 988	287 702 128	29 847 106 998	187 503 578	601 945 251
	Питома вага	0%	0,047%	4%	0%	0%
Офіційні трансферти	Виконано	3 144 048 100	4 171 580 450	5 967 702 788	7 306 282 059	260 302 024 417
	Питома вага	1%	1%	1%	1%	46%
Усього	Виконано	534 694 812 202	616 283 219 566	793 441 850 475	928 114 941 997	560 531 342 386
	Питома вага	100%	100%	100%	100%	100%

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

За аналізований період відбулось зменшення доходів по цільових фондах, з 2015 по 2019 рр. (табл. 2.2). Питома вага становить менше 1% від усіх доходів бюджету. Таке зменшення по цільових фондах зумовлене зменшенням надходжень податкових джерел, з яких формуються доходи цільових фондів.

Таблиця 2.3

Аналіз доходів державного бюджету України за 2015-2019 рр., млн. грн.

Показники	Відхилення 2019 до 2015	відносне відхилення	Відхилення 2019 до 2016	відносне відхилення	Відхилення 2019 до 2017	відносне відхилення	Відхилення 2019 до 2018	відносне відхилення
Податкові надходження	-138 871 739 689	-51%	-233 333 633 283	-86%	-356 607 886 697	-132%	-483 269 846 243	-179%
Неподаткові надходження	-93 898 039 678	-360%	-77 535 236 692	-297%	-102 470 644 740	-392%	-138 574 688 779	-531%
Цільові фонди	446 928 263	74%	314 243 123	52%	-29 245 161 746	-4858%	414 441 673	69%
Офіційні трансферти	257 157 976 317	99%	256 130 443 967	98%	254 334 321 629	98%	252 995 742 358	97%
Усього	25 836 530 183	5%	-55 751 877 179	-10%	-232 910 508 088	-42%	-367 583 599 611	-66%

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

Щодо 2020 року, то станом на 10.2020 р. найбільшу частину доходів становлять податкові надходження - 75% від усіх доходів. Неподаткові надходження склали більше 23% від усіх доходів за 10 місяців 2020 року (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

**Доходи державного бюджету України за статтями доходів станом на
10.2020 р. (млн. грн.)**

<i>Показники</i>	Виконано	Питома вага
Податкові надходження	574980,3	75,15%
Неподаткові надходження	180947,2	23,65%
Доходи від операцій з капіталом	53,3	0,01%
Цільові фонди	180,3	0,02%
Офіційні трансферти	7995,8	1,05%
Усього	765108,6	100,00%

Примітка. Розраховано автором за даними [53].

У розрізі структури доходів бачимо, що станом на 1.10.2020 р найбільшу частку серед податкових надходжень займає податок на додану вартість з імпорتنних товарів - 28%. Доходи від власності та підприємницької діяльності склали 17%. Частка податку на додану вартість з вітчизняних товарів та податку на доходи фізичних осіб у структурі бюджету - 12%. Податок на прибуток підприємств склав 11% від усіх доходів. Найменшу частку серед доходів склали інші неподаткові надходження - 2%, цільові фонди - менше 1%, офіційні трансферти – 1% (рис 2.2).

Таблиця 2.5

Показник виконання Держбюджету за доходами станом на 1.10.2020 р.

<i>Показники</i>	план на 2020 рік	Виконано станом на 1.10.2020 р	% виконання від плану
Податкові надходження	781 131,20	574980,30	74%
Неподаткові надходження	199 464,20	180947,20	91%
Доходи від операцій з капіталом	660,80	53,30	8%
Офіційні трансферти	9 816,50	7995,80	81%
Цільові фонди	189,40	180,30	95%
Усього	993 018,40	765108,60	77%

Примітка. Розраховано автором за даними [53].

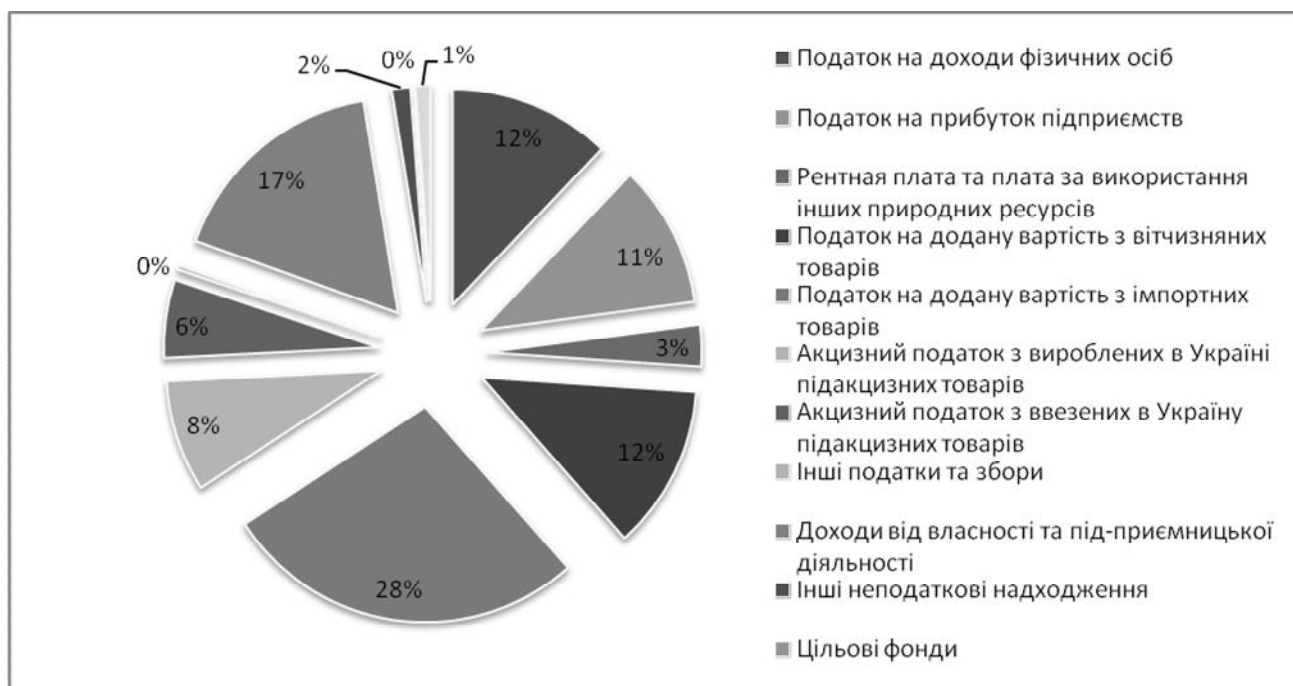

Рис. 2.2. Структура доходів Державного бюджету України на 1.10.2020

Примітка. Розраховано автором за даними [53].

Станом на 1.10.2020 року усі планові показники виконання більше ніж на 70%, окрім статті «Доходи від операцій з капіталом» - відсоток виконання склав всього 8%. Легко спрогнозувати, що більшість показників будуть виконані до кінця року у повному обсязі. Неподаткові надходження та цільові фонди виконані більше, ніж на 90%, що свідчить скоріш за все про перевиконання плану до кінця року (табл. 2.5).

2.2. Оцінка виконання Державного бюджету України за видатками

Статтею 46 Бюджетного Кодексу визначені такі стадії виконання бюджету за видатками: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису; затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів; використання товарів, послуг на виконання бюджетних програм [6].

Кошторис - це основний плановий документ бюджетної установи, який надає повноваження на отримання доходів і здійснення видатків, визначає

обсяг і спрямування коштів для виконання установою своїх функцій і досягнення цілей, визначених на бюджетний період згідно з бюджетними призначеннями [6].

Таблиця 2.6

**Видатки Державного бюджету за економічною класифікацією 2015-2019
рр., млн. грн.**

<i>Показники</i>	2015	2016	2017	2018	2019
ПОТОЧНІ ВИДАТКИ	559 429 430 137	658 248 648 604	798 597 735 853	916 046 336 264	998 933 453 715
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	79 854 642 567	105 351 429 470	134 779 852 699	171 258 492 630	210 073 120 405
Використання товарів і послуг	87 324 119 063	97 374 459 454	182 058 825 096	157 552 393 739	182 058 825 096
Обслуговування боргових зобов'язань	86 808 351 058	199 606 447 542	119 933 798 821	116 297 338 486	255 326 672 129
Соціальне забезпечення	104 051 655 761	153 282 489 952	148 982 088 278	297 695 160 620	223 458 308 522
Інші поточні видатки	18 297 039 448	6 806 138 504	6 503 056 924	166 624 784 332	8 082 728 740
КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ	18 297 039 448	26 635 076 868	40 855 296 889	69 805 485 800	76 188 634 452
Придбання основного капіталу	11 619 827 814	15 044 372 171	18 532 728 447	32 673 223 143	30 867 726 623
Капітальні трансферти	5 862 152 299	11 590 704 696	22 322 568 441	37 132 262 657	45 320 907 829
Усього	576 911 410 252	684 883 725 473	839 453 032 742	985 851 822 065	1 075 122 088 167

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

За даними ДКСУ, в 2015 році було здійснено видатків на суму 57691 тис. грн. За п'ять років сума здійснених видатків по державному бюджету зросла на 49821 тис. грн. (табл. 2.6). В 2019 році вперше за історію України сума видатків перевищила 1 трильйон гривень. Значний ріст видатків спостерігається за всіма статтями. Поточні видатки складають більшу частину Державного бюджету за видатками.

За 5 років, спостерігаємо зріст поточних видатків майже в 2 рази, капітальних видатків - більше ніж втричі. У 2018 році відмічаємо значний скачок інших поточних видатків. Найбільше було здійснено поточних видатків,

до яких входять: видатки на оплату праці, використання товарів і послуг, поточні трансферти, соціальне забезпечення та обслуговування боргових зобов'язань (рис 2.3).

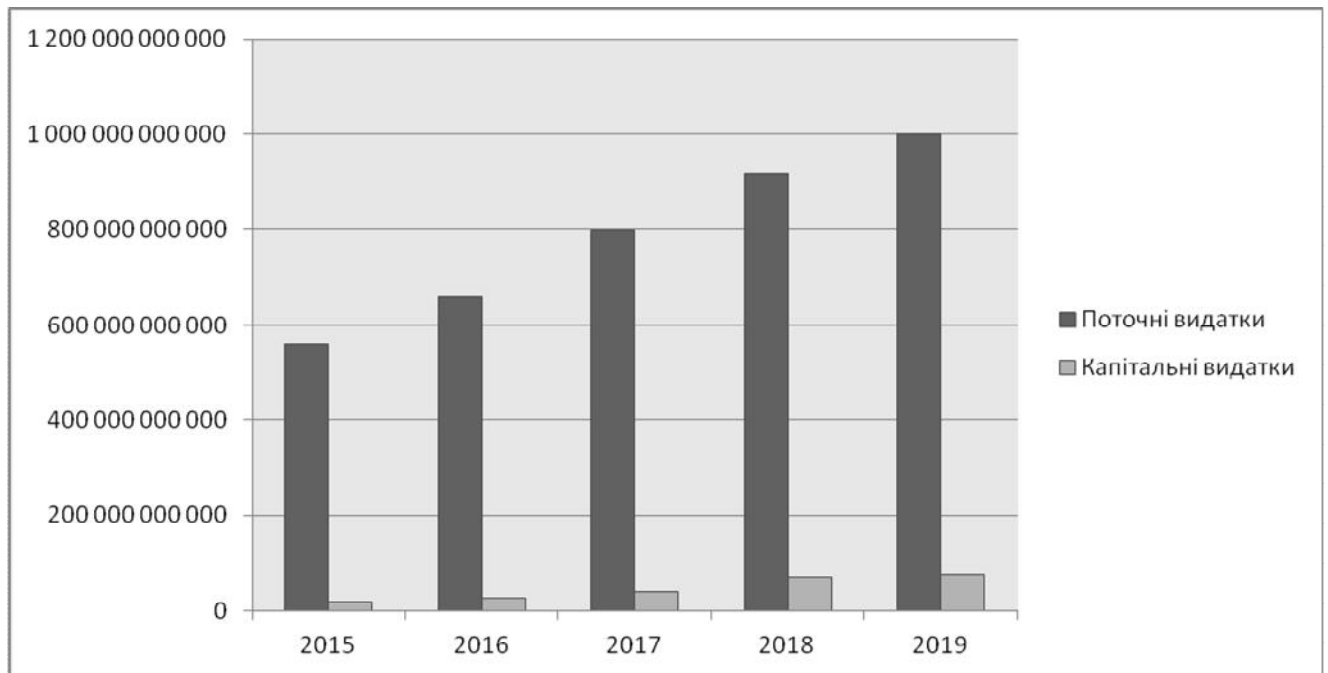

Рис. 2.3. Частина надходжень в структурі видатків державного бюджету 2015-2019 рр.

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

Поглянемо на видатки Державного бюджету за останні 5 років в розрізі програмної класифікації (табл 2.7). Значний ріст видатків в два та більше разів спостерігаємо по більшості міністерствам. Найбільший ріст фінансування відбувся для Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, у 2015 р частка видатків становила 1,3 млрд. грн. та станом на 2019 р видатки вирости до 217,4 млрд. грн.

Таблиця 2.7

Видатки Державного бюджету України за програмною класифікацією видатків 2015-2019 рр.

Показники	Видатки бюджету				
	Виконано за 2015 рік	Виконано за 2016 рік	Виконано за 2017 рік	Виконано за 2018 рік	виконано за 2019 рік
Апарат Верховної Ради України	672 168 643	827 661 441	1 132 201 931	1 671 601 349	1 840 836 281
Державне управління справами	1 157 611 043	1 394 179 588	2 295 591 897	2 644 500 652	2 407 441 698

Продовження таблиці 2.7

Державна судова адміністрація України	4 580 691 699	6 491 364 323	8 714 757 138	13 303 913 911	15 838 163 489
Верховний Суд України	106 329 885	126 167 058	234 299 863	1 406 796 388	1 944 820 076
Конституційний Суд України	59 038 841	99 160 726	148 563 590	181 713 292	264 417 838
Генеральна прокуратура України	2 982 492 184	3 124 618 424	5 656 884 385	7 175 468 914	7 361 021 395
Міністерство внутрішніх справ України	36 451 652 992	50 322 895 894	58 762 809 656	71 928 974 484	90 109 346 624
Міністерство закордонних справ України	2 413 428 763	2 809 488 013	3 609 061 553	4 104 339 609	167 738 910
Міністерство оборони України	49 084 321 143	2 655 424 994	4 213 371 104	6 336 260 369	6 717 208 113
Міністерство освіти і науки України	24 844 278 587	58 099 155 148	68 858 784 397	94 957 952 014	105 542 800 093
Міністерство охорони здоров'я України	10 934 865 967	28 253 021 233	32 673 411 296	34 214 205 298	39 136 438 626
Міністерство соціальної політики України	104 831 090 543	6 455 648 346	7 488 147 914	8 267 964 052	14 026 169 210
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	1 362 896 959	151 162 117 271	144 040 190 336	161 203 743 501	217 478 248 454
Міністерство інфраструктури України	3 475 740 792	2 188 805 982	9 039 406 564	11 841 625 116	72 146 961
Державна фіскальна служба України	5 097 955 609	608 471 354	1 102 546 236	1 514 036 362	1 649 713 035
Міністерство молоді та спорту України	957 829 553	1 391 037 540	2 103 424 185	2 540 002 746	2 815 126 874
Міністерство фінансів України	1 829 173 869	8 384 281 062	11 829 761 686	15 224 745 846	15 276 818 821

Примітка. Розраховано автором за даними [42].

Також значно видатки зросли на: Міністерство освіти і науки України, Державна судова адміністрація України, Міністерство фінансів України, Міністерство охорони здоров'я України. Значно скоротились видатки по таким міністерствам, як: Міністерство закордонних справ України, Міністерство оборони України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство інфраструктури України.

Державний бюджет за видатками станом на 1.10.2020 р виконано на 66%. Найкраще виконання планових показників виконується по поточним видаткам - 70%. Оплата праці та нарахування на заробітну плату - 74%, поточні

трансферти - 72% та соціальне забезпечення - 73%. Капітальні видатки станом на 1.10. виконані всього на 55%.

Таблиця 2.8

Видатки за економічною класифікацією видатків бюджету станом на 1.10.2020 р., млн. грн.

Показники	план на 2020 рік з урахуванням внесених змін	виконано станом на 1.10.2020	% виконання
Поточні видатки	1 146 501,20	797371,8	70%
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	232 729,10	171354,9	74%
Використання товарів і послуг	269 865,10	167594	62%
Обслуговування боргових зобов'язань	145 521,40	98907,6	68%
Поточні трансферти	166 873,70	120068,4	72%
Соціальне забезпечення	324 486,90	235669,9	73%
Інші поточні видатки	7 024,90	3777	54%
Капітальні видатки	83 037,40	45881,4	55%
Придбання основного капіталу	26 960,70	12797,9	47%
Усього	1 281 728,90	843253,2	66%

Примітка. Розраховано автором за даними [53].

Поглянемо на структуру видатків Державного бюджету (рис. 2.4) за найбільш вагомими показниками. Найбільшу частку видатків займають соціальне забезпечення - 29%, оплата праці та нарахування на заробітну плату та використання товарів та послуг - 21%.

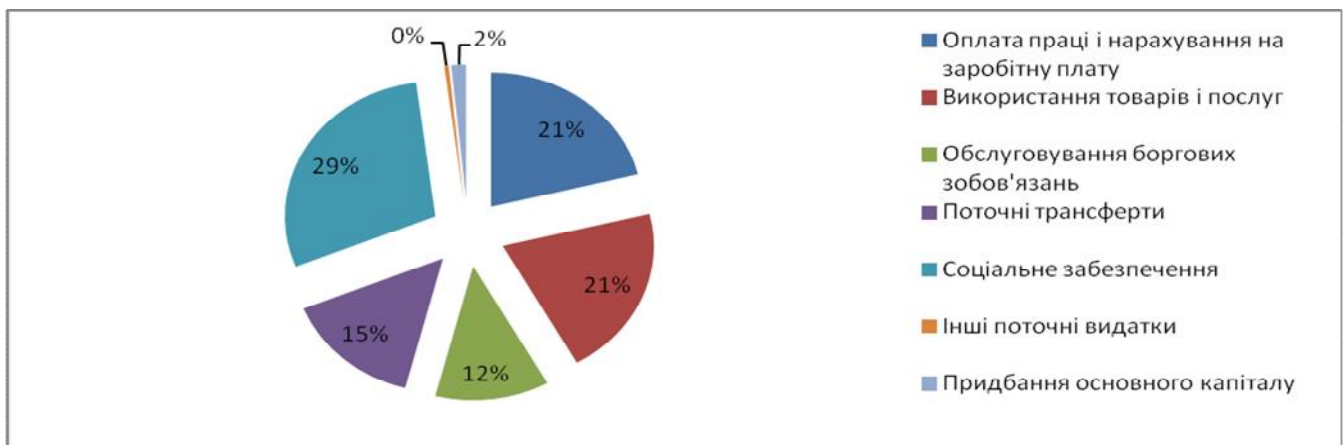

Рис. 2.4. Структура видатків Державного бюджету України на 1.10.2020 за найбільш вагомими показниками (економічна класифікація)

Примітка. Розраховано автором за даними [53].

Підсумовуючи, значимо, що за останніх 5 років в умовах здійснення бюджетної децентралізації формування та вдосконалення організаційних засад функціонування нової моделі міжбюджетних відносин проходить не завжди послідовно та раціонально без урахування обраних пріоритетів розвитку українського суспільства.

Неефективне використання бюджетних коштів є актуальним моментом у бюджетному процесі. Це несприятливо впливає на розвиток соціальної сфери та окремих галузей економіки. Це призводить до невиконання планових показників та розпорошуванню бюджетні кошти, через що знижується рівень соціального захисту населення.

2.3. Проблемні аспекти формування та ефективного використання коштів Державного бюджету України

Отже, проведені дослідження вказують, що Державний бюджет України як за доходами, так і за видатками має ряд проблем формування та використання бюджетних коштів. Аналіз формування та виконання Державного бюджету показав наявність ряду проблем, які стримують збільшення дохідної частини бюджету, серед них найбільш суттєвими є:

- щорічне невиконання бюджету та прийняття Державного бюджету з дефіцитом;
- недосконалість податкового та бюджетного законодавства;
- наявність порушень та недоліків, що пов'язані з недоплатами до бюджету;
- з неналежним контролем за правильністю нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів;
- не виправдане надання податкових пільг, звільнень від оподаткування, а масштабне ухилення від сплати податків звужує базу оподаткування.

Однією з головних проблем, щодо наповнення державного бюджету є приватизація. Приватизація проводилася в нестабільній економіці, де стара влада намагалися створити псевдоринкові структури, щоб зберегти свою колишню владу. Неконкурентні способи приватизації призвели до того, що вартість приватизованих великих підприємств не відповідала їх фактичній ринковій вартості, це призвело до значних збитків, пов'язаних з наповненням державного бюджету. Важливим для держави є також подолання тіньової економіки, яке може бути успішним лише в умовах стабільного економічного зростання [33, 69].

Аналіз результатів проведених упродовж останніх років контрольних аналітичних заходів Рахункової палати свідчить, що багато проблем із використанням бюджетних коштів є наслідком прямих правопорушень, які повторюються із року в рік. Найбільш характерними за кількістю виявлених випадків та обсягів порушень є наступні:

- використання коштів Державного бюджету України з порушенням бюджетного законодавства;
- втрати Державного бюджету України внаслідок прийняття незаконних управлінських рішень;
- незаконне виділення коштів з резервного фонду державного бюджету;
- здійснення видатків на фінансування бюджетних установ одночасно з різних бюджетів;
- бюджетні правопорушення, пов'язані з розміщенням та виконанням державного замовлення тощо [38, 27].

На жаль, неефективне використання бюджетних коштів є досить поширеним явищем у бюджетному процесі. Воно негативно позначається на розвитку не тільки окремих галузей економіки, а і соціальної сфери, оскільки не будуються та не ремонтуються вчасно й у запланованих обсягах будинки, школи, дитячі садки, лікарні, дороги, мости, зростає кількість об'єктів незавершеного будівництва, ще більше розпорошуються бюджетні кошти,

знижується рівень соціального захисту населення. Також постає необхідність реалізації групи організаційних заходів, а саме:

- організація державного контролю за використанням бюджетних ресурсів;
- узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду;
- перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування на основі досвіду багатьох країн світу (ЄС, США, Австралії), що надасть можливість поставити стратегічні цілі та визначити шляхи їх досягнення.

Перелічені заходи сприятимуть оптимізації видатків державного бюджету України і дозволять розробити та впровадити виважену фіскально-бюджетну політику, в якій буде враховано досвід провідних країн світу, що в кінцевому підсумку надасть можливість сформуванню в державному бюджеті прерогативні статті видатків держави на постійній основі після здійснення відбудови економіки України із-за військової агресії Росії.

Доходи бюджету формуються насамперед за рахунок податків (понад 90% центрального і 70 % місцевих бюджетів). Державний бюджет є самостійною економічною категорією і втілює фінансові відносини, що виникають при утворенні централізованого фонду грошових ресурсів країни та його використанням на загальнодержавні потреби. Бюджетні відносини складаються між державою, з одного боку, і підприємствами, установами, організаціями, населенням - з іншого, з приводу сплати податків, зборів, а також при використанні бюджетних коштів. Реальний процес прийняття бюджетних рішень і здійснення суспільного вибору базується на голосуванні у парламенті за правилом більшості, оскільки цей спосіб, реалізуючи взаємні вигоди шляхом досягнення публічних компромісів, обходиться суспільству дешевше, ніж забезпечення консенсусу між усіма політичними силами з кожного окремого питання [48, 75].

На основі проведеного дослідження, можна запропонувати наступні напрямки вдосконалення та шляхи збільшення доходів бюджету, а саме:

- прийняття ефективного й забезпечення стабільного чинного законодавства, його простоти й однозначності в трактуванні;
- удосконалення планування державного бюджету та впровадження стратегічного бюджетного планування, що вплине на реалістичні показники дохідної частини;
- розробка відповідного дієвого механізму планування та регулювання податкового навантаження;
- збільшення ролі податкових надходжень, зокрема підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- збільшення сфери застосування стимулюючої функції податків, через запровадження обґрунтованих податкових пільг (іноваційно-інвестиційні податкові пільги та території з пільговим оподаткуванням);
- здійснення перегляду надання податкових пільг (зменшення дотацій і пільг збитковим підприємствам);
- збільшення ролі податкових надходжень шляхом розширення переліку підакцизних товарів;
- пошук резервів мобілізації доходів бюджету за рахунок впровадження на практиці оподаткування нерухомості;
- розширення податкової бази за рахунок легалізації та регулювання доходів юридичних і фізичних осіб;
- узгодження співпраці органів державного управління, тощо [44, 124].

Важливим для держави є подолання тіньової економіки, яке може бути успішним лише в умовах стабільного економічного зростання. Тінізація економіки України в умовах фінансово-економічної кризи набула всеосяжного

характеру й оцінюється окремими експертами в обсязі до 60% ВВП, який представляє на сучасному етапі реальну загрозу національній безпеці держави.

Нейтралізація тіньової економіки залежить від вдалого визначення і компонування пріоритетів держави у сфері бачення власних національних інтересів та їхнього захисту. Досвід останніх років свідчить на користь необхідності мобілізувати ресурси на подолання проблем внутрішнього соціально-економічного розвитку, намагаючись максимально нейтралізувати зовнішні впливи, здебільшого спрямовані на стимулювання відцентрових тенденцій в українському суспільстві та зниження конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Одним із пріоритетних напрямів державної політики Неабияким стимулом для подолання тіньових явищ в економіці є зростання рівня життя населення та формування міцного середнього класу, зацікавленого у зрозумілих та загальнообов'язкових правилах ведення економічної діяльності на всіх рівнях.

Таким чином, можна констатувати, що проблема наповнення доходної частини Державного бюджету України на сьогодні є однією з найбільш гострих. Виходячи з викладеного, основними шляхами вирішення проблем формування державного бюджету в Україні є:

- зменшення кількості податків та зборів, що значно поліпшить становище підприємств та установ та буде сприяти їх подальшому розвитку;
- Мають бути розроблені стратегічні завдання держави на довгострокову (10-15 років) та середньострокову (3-5 років) перспективу з визначенням пріоритетів державної економічної, фінансової, соціальної політики на законодавчій основі.
- Подолання тіньової економіки.
- Посилити контроль за сплатою податків бюджетоформуючими приватизованими підприємствами [51].

Важливим є посилення взаємозв'язку фінансово-бюджетної та соціально-економічної стратегії держави. Доцільним є виважене використання дефіциту

бюджету виходячи із циклічності економічного розвитку та збалансованості бюджетної системи у середньостроковій перспективі.

Дослідження проблем формування доходної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Розвиток суспільно-економічних відносин в Україні підтверджує необхідність якомога скорішого вирішення проблеми фінансової стабілізації - основи загальнодержавної стабілізації і виходу з економічної кризи.

Висновки до розділу 2

Доходи бюджету - це та частина фінансових відносин, яка проявляється в умовах розширеного відтворення і функціонує у процесі мобілізації бюджетних ресурсів, їх розподілу і спрямування на здійснення відповідних видатків з метою виконання зобов'язань і функцій держави.

Важливим при формуванні доходів державного бюджету залишається оцінка рівня перерозподілу ВВП через державний бюджет, оптимізація співвідношення між різними видами надходжень до бюджету, а також визначення пропорцій концентрації доходів державного бюджету за рахунок основних бюджетоутворюючих податків.

Статтею 46 Бюджетного Кодексу визначені такі стадії виконання бюджету за видатками:

- встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису;
- затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів;
- взяття бюджетних зобов'язань;
- отримання товарів, робіт і послуг;
- здійснення платежів;

- використання товарів, послуг на виконання бюджетних програм.

Кошторис - це основний плановий документ бюджетної установи, який надає повноваження на отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання установою своїх функцій і досягнення цілей, визначених на бюджетний період згідно з бюджетними призначеннями .

Однією з головних проблем, щодо наповнення державного бюджету є приватизація. Приватизація проводилася в нестабільній економіці, де стара влада намагалися створити псевдоринкові структури, щоб зберегти свою колишню владу.

Неконкурентні способи приватизації призвели до того, що вартість приватизованих великих підприємств не відповідала їх фактичній ринковій вартості, це призвело до значних збитків, пов'язаних з наповненням державного бюджету. Важливим для держави є також подолання тіньової економіки, яке може бути успішним лише в умовах стабільного економічного зростання.

На основі проведеного дослідження, можна запропонувати наступні напрямки вдосконалення та шляхи збільшення доходів бюджету, а саме:

- прийняття ефективного й забезпечення стабільного чинного законодавства, його простоти й однозначності в трактуванні;
- удосконалення планування державного бюджету та впровадження стратегічного бюджетного планування, що вплине на реалістичні показники дохідної частини;
- розробка відповідного дієвого механізму планування та регулювання податкового навантаження;
- збільшення ролі податкових надходжень, зокрема підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;

- збільшення сфери застосування стимулюючої функції податків, через запровадження обґрунтованих податкових пільг (іноваційно-інвестиційні податкові пільги та території з пільговим оподаткуванням);
- здійснення перегляду надання податкових пільг (зменшення дотацій і пільг збитковим підприємствам);
- збільшення ролі податкових надходжень шляхом розширення переліку підакцизних товарів;
- пошук резервів мобілізації доходів бюджету за рахунок впровадження на практиці оподаткування нерухомості;
- розширення податкової бази за рахунок легалізації та регулювання доходів юридичних і фізичних осіб;
- узгодження співпраці органів державного управління тощо.

РОЗДІЛ III

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід формування і виконання Державного бюджету та можливості його застосування до вітчизняної практики

У багатьох розвинених країнах, державне управління у сфері надання суспільних, державних послуг, спрямованих на кінцевий результат, має чітко визначену тенденцію на протязі останніх років. Програмно-цільовий метод бюджетування, регулює розподіл бюджетних коштів між програмами на основі вимірюваних результатів та сприяє більшій ефективності та прозорості, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів. Метою програмно-цільового методу бюджетування є забезпечення використання державних коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг.

Програмно-цільовий метод дозволяє чітко встановити пріоритети в межах фіскальних обмежень, та отримати інформацію про рівень наданих послуг від громадян. Кожна країна має свої особливості впровадження системи програмно-цільового бюджетування, та низка підходів та принципів є загальними. В якості інструменту звітності органів державного управління перед суспільством застосовується система показників ефективності та результативності бюджету. Встановлена система показників бюджету служить інструментом звітності органів державної влади перед населенням країни [46, 278].

Необхідність у звітуванні перед громадськістю закріплена на законодавчому рівні, також існує громадський контроль в особі професійних об'єднань, асоціацій, рад, рекомендації яких виконуються суб'єктами суспільних фінансів. Звіти щодо ефективності та результативності бюджету є

відкритими та публікуються у засобах масової інформації. Планування спрямування фінансових ресурсів у майбутніх періодах здійснюється з врахуванням результатів розрахунків показників ефективності та результативності бюджету.

Вперше програмне фінансування було запроваджено у середині двадцятого століття у Сполучених Штатах Америки. За ініціативою департаменту оборони започатковано програмно-цільовий метод бюджетування та задекларовано впровадження такої практики в усіх підрозділах державного управління. У бюджетному процесі цієї країни бюджетування, орієнтоване на результат, має достатню історію.

З прийняттям на початку 90-х років минулого століття Закону "Про оцінку результатів діяльності державних установ" та інших законодавчих актів у сфері державного управління було сформовано загальну систему державного управління. Цим законом встановлено базові засади управління, орієнтованого на результат у виконавчих органах державної влади.

Головні вимоги такі: визначення стратегічних цілей на рівні діяльності міністерств; встановлення тактичних, річних цілей; звітування перед Конгресом щодо результатів досягнення визначених цілей. Розроблення загальнодержавного стратегічного плану законом не передбачається, але від міністерств вимагається формування індивідуальних планів діяльності, що подаються до Конгресу разом з деталізованими бюджетними документами щодо розподілу бюджетних коштів [48, 60].

На Адміністративно-бюджетне управління покладається важлива роль під час бюджетного процесу щодо перегляду, координації і навіть окреслення стратегічних планів, за необхідності управління переглядає стратегічні плани органів влади протягом року. Законом визначено декілька видів цілей, що мають бути зазначені у стратегічному та річному плані.

Цілі будуються починаючи із загального кінцевого результату діяльності міністерства і закінчуючи окремими цілями щодо вироблення продукту, послуги. Стратегічний план окреслює цілі щодо кінцевого результату,

натомість у річному виконавчому плані встановлюються короткострокові цілі, пов'язані з результатом річного виконання. При формуванні плану виділяють цілі кінцевого результату і проміжного результату, які відображають часткове виконання кінцевої мети.

У Франції поетапно вводиться в дію законодавство, яке регулює бюджетний процес в країні, визначається структура нової системи бухгалтерського обліку: реалізуються його окремі положення; визначають цілі і програми та структура нової системи бухгалтерського обліку; відбувається повне запровадження цього закону.

Бюджетне реформування виступає інструментом реформування державного управління на загальнодержавному, та територіальному рівнях. Законодавством визначено стандарти бюджету та ведення бухгалтерського обліку для організацій бюджетного сектору, які передбачають збалансованість бюджету, щорічність складання, загальність, поділ поточного та капітального бюджетів. З метою забезпечення дієвого контролю з боку держави та суспільства регіональні та муніципальні органи влади повинні слідувати законодавчо визначеним стандартам формування бюджету, забезпечувати оприлюднення різних документів, що характеризують їх діяльність.

Систему жорстокого контролю за дотриманням державних стандартів забезпечує громадський бухгалтер, як внутрішній контролер та представник держави на кожній території, як зовнішній контролер. Звітні документи формуються в залежності від розмірів муніципальних інститутів, тому муніципалітети з населенням більше десяти тисяч людей повинні надавати фінансові звіти по одинадцяти фінансовим показникам, щорічний фінансовий звіт про діяльність всіх муніципальних компаній, а найменші муніципалітети повинні звітувати по шести фінансовими показниками і надавати характеристику боргу станом на кінець року. Такі показники включають: поточні витрати, прямі податкові доходи, капітальні витрати, боргове навантаження, субсидії, частка витрат на зарплату та нарахування на неї у структурі поточних витрат із розрахунку на душу населення [50, 134].

У Великобританії рівень централізації державних фінансів є одним із самих високих у світі. Більш ніж дві третіх податків акумулюються в державному бюджеті. Фінансові державні ресурси перерозподіляються між місцевими органами влади через цільові гранти, дотації, субсидії, з врахуванням національних пріоритетів при формуванні бюджетів та планів розвитку.

Проведений у кінці 80-тих років минулого століття аналіз ефективності управління державними фінансами та заходів по його удосконаленню поклав початок реформи державного управління, яка здійснювалась поетапно через реорганізацію державних закладів, місцевих органів влади та запровадження принципів ринкової конкуренції у наданні бюджетних послуг. За наслідками оцінки державних видатків розглянуто питання розподілу бюджетних ресурсів у розрізі видатків, залежності між виділеними коштами та якістю надання державних послуг, розроблено відповідні стандарти обсягу і якості, показники результативності.

Пріоритети державної, регіональної політики є орієнтирами для спрямування бюджетних видатків, які мають безпосередній зв'язок із функціями, програмами, послугами, видами діяльності та їх результатами. Програмний метод планування є основним, планування здійснюється через співставлення пріоритетів та очікуваних результатів; при плануванні та здійсненні контролюючих заходів урядом вважається за необхідне дотримання певних правил, наприклад, позики здійснюються лише з метою інвестицій, не допускається фінансування поточних видатків за рахунок позик; відношення суми державного боргу до внутрішнього валового продукту повинно утримуватися на сталому доцільному рівні; у планах видатків невикористані залишки коштів одного бюджетного періоду дозволяється переносити на інший бюджетний період.

Державними органами управління розробляються річні та стратегічні - на п'ять років плани діяльності. Якщо річний план діяльності містить стратегічні пріоритети та поточні цілі, які досягаються протягом фінансового

року і мають визначені кінцеві результати, то у стратегічні плани включаються пріоритети діяльності, які орієнтовані на досягнення певних кінцевих результатів. Розпорядники бюджетних коштів отримали більшу самостійність в оперативному управлінні, за умови дотримання лімітів загальної суми бюджетних асигнувань на певні функції та види діяльності, чим створено підґрунтя для більш раціонального використання бюджетних ресурсів. У частині виконання контрольних функцій віддається перевага попередньому внутрішньому контролю та поточному моніторингу. Стандарти надання суспільних послуг використовуються на національному та місцевих рівнях для визначення форми та механізму надання цих послуг. Аналіз кожної послуги повинен показати, наскільки місцеві адміністрації дотримуються принципів постійного підвищення результативності [46, 256].

Австралією розпочато реформування системи державного управління, в першу чергу, шляхом реорганізації державних закладів, державної служби, відносин у галузі державних фінансів, удосконалення управління персоналом. Бюджетна реформа стала складовою загальних реформ державного сектору. Концепцією "Про реформування державного сектору", прийнятою урядом змінено підходи до державного управління у бюджетній сфері. Запровадження програмно-цільового методу бюджетування, який вимагає визначення цілей та завдань програми, а також показників виконання для оцінювання реалізації завдань, стало ключовим у проведених змінах.

Цей метод є основою для складання бюджетів всіма державними установами та їх звітів про виконання. Ключовим також стало оприлюднення середньострокових прогнозів, з урахуванням вимог щодо прозорості поправок до прогнозних показників, які зумовлені зміною макроекономічних параметрів. Надано самостійність керівникам установ у питаннях управління ресурсами, зокрема була запроваджена система розподілу керівниками установ залишку коштів, що утворилися на кінець року внаслідок економії поточних видатків.

Наступним кроком щодо реформування державних фінансів стало запровадження системи прогнозу видатків на середньострокову перспективу.

Відповідно до визначених загальнодержавних пріоритетів у тій чи іншій галузі кожним міністерством розробляється прогноз на плановий рік та на три роки. Такий підхід забезпечує створення базових умов для ефективної реалізації державної політики, поєднуючи довгострокову стратегію з короткостроковими бюджетними цілями [46, 345].

Наступним кроком у вдосконаленні підходів до бюджетування, розпочатим із кінця дев'яностих років минулого століття, став перехід від звітування за програмами (основна увага приділялася тому, що було зроблено та які послуги було надано) до звітування за результатами (основна увага приділяється результатам, яких було досягнуто завдяки наданим послугам). З цього періоду застосовується методика підготовки і виконання бюджету, заснована на результатах: досягнутих шляхом виконання бюджетних програм на рівні кожного міністерства та кінцевих результатах: отримання соціально-економічного ефекту від надання бюджетних послуг.

Міністерства та відомства готують пропозиції до бюджету на наступний бюджетний період, дотримуючись основної вимоги в частині визначення напрямів діяльності, вартості програм, їх цілей та показників виконання. Наголос здійснюється на послугах, які надає державний сектор та їх відповідності загальнодержавним пріоритетам. Звітність про кінцеві результати діяльності та виконання бюджету міністерств складається та аналізується за основними групами показників, які характеризують кількість та якість наданих послуг:

- перша група характеризує соціально-економічний ефект виконання галузевих міністерських програм;
- друга група визначає результат надання бюджетних послуг за внутрішньовідомчими програмами, рівень виконання бюджетних зобов'язань [41, 100].

Напрацьовано достатній досвід оцінки бюджетних програм, які є щорічними та короткостроковими, для подальшого використання цих результатів. За допомогою якісних і кількісних індикаторів з врахуванням

недоліків попереднього періоду, проводиться запровадження системи удосконалення планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків. Недостатність повної інформації про стан реалізації програм, обмеженість фінансових та адміністративних ресурсів, що спрямовувались на проведення заходів по оцінці, призводили до певних проблем.

Тому було прийнято рішення проведення комплексних досліджень щодо оцінки бюджетних програм, результати яких використовуються у бюджетному процесі, інтеграцію оцінки стану реалізації зазначених програм у бюджетний процес. Зовнішня оцінка програм була доповнена внутрішніми механізмами контролю шляхом створення у фінансових службах міністерств, відомств відповідних підрозділів, до обов'язків яких входить проведення оцінки стану реалізації бюджетних програм. Посилено контрольні функції органів влади щодо контролю за витрачанням ресурсів держави на всіх стадіях бюджетного процесу.

Зазначене Міністерство наділено повноваженнями по розробці та поданню на розгляд уряду бюджетних законопроектів; виданню інструкції щодо ведення фінансових та бюджетних справ; постійного контролю фінансових показників і правом вимоги необхідної інформації щодо виконання бюджету, контролю і регулювання боргових відносин і грошових операцій уряду. Разом з тим, посилено відповідальність за витрачанням коштів бюджету на рівні їх отримувачів. Після затвердження парламентом обсягів витрат за програмами, повноваження витратити кошти делегуються міністерствам [27, 27].

У Канаді зміни у системі державного управління у сфері впровадження бюджетування, орієнтованого на результат, відбуваються шляхом впровадження більш прогресивних механізмів. Є чіткий розподіл повноважень і відповідальності між учасниками державного управління, бюджетування за результатами, необхідність ефективної координації дій. Розвинута система збору даних про результативність бюджетних видатків забезпечується

галузевими міністерствами, департаментами, які готують звіти про результати аналізу та звіти про напрями майбутньої діяльності.

Оцінка бюджетних видатків проводиться за кожний бюджетний період. Видаткові програми мають бути спрямовані на досягнення результатів; при визначенні цілей та завдань використовуються такі кількісні показники, які дозволяють накопичувати поточну інформацію, необхідну для оцінки результатів програми. Щоб визначити внесок програми у досягнення мети є систематична оцінка програми, якісний аналіз дозволяє здійснювати щорічний перегляд у межах бюджетної системи діючих середньострокових планів міністерств.

Світовий досвід формування та реалізації основних пріоритетів бюджетної політики в розвинутих країнах щодо основних пріоритетів бюджетної політики показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки. На цьому етапі розвитку державних фінансів простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками шляхом запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; є чітко визначеним розвиток державного управління у сфері надання державних послуг, спрямованих на кінцевий результат використовуються відповідні механізми бюджетування для покращення результативності використання бюджетних коштів; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів; дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості [46, 347].

Набув достатньо застосування програмно-цільовий метод бюджетного управління, який сприяє більшій ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів, у тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів; встановлює зв'язок між використаними бюджетними

ресурсами та отриманими результатами від їх використання; регулює розподіл бюджетних коштів між програмами на основі отриманих результатів.

Як інструмент бюджетного регулювання програмно-цільовий метод дозволяє встановити пріоритети в межах існуючих фіскальних обмежень. Досвід реалізації заходів бюджетного регулювання в країнах з розвинутою економікою свідчить про необхідність формування бюджетної політики, що спрямована на інституційні перетворення фінансової системи, удосконалення податкової системи та підвищення фіскальної транспарентності.

Важливим є збалансування дохідної та видаткової частини бюджету, що передбачає посилення фінансового контролю за державними видатками, пошуком нових джерел бюджетних надходжень, підвищення якісного рівня управління державними борговими зобов'язаннями.

3.2. Стратегічні орієнтири формування та виконання Державного бюджету України

Забезпечення сталого розвитку держави без кардинального реформування державних фінансів в цілому і бюджету як їх центральної ланки неможливе в умовах бюджетної децентралізації. За допомогою державного бюджету забезпечується функціонування країни, сприяння її соціально-культурному та економічному розвитку. Саме за допомогою бюджету здійснюється акумуляція коштів для подальшого фінансування пріоритетних напрямків, ефективного і цільового використання бюджетних коштів, а також активізуються заходи стосовно зростання обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Це зумовлює потребу в комплексі організаційних та методологічних заходів на усіх рівнях для забезпечення своєчасного і повного надходження всіх доходів, належного здійснення видатків та постійного моніторингу виконання дохідної та видаткової частин державного бюджету [51].

Виходячи із сучасного розвитку суспільства, актуальним постає потреба у побудові вдосконаленої системи формування доходів Державного бюджету України. Пошук найприйнятніших напрямків зростання надходжень бюджету, а також їх оптимізації та виявлення потенційних резервів зростання потрібно здійснювати відповідно до особливостей політики держави щодо доходів. Вирішення такої проблеми потрібно розглядати враховуючи об'єктивність економічних законів розвитку суспільства і суспільного відтворення.

Першочергово, це відноситься до поточних завдань і зобов'язань держави щодо виконання дохідної частини бюджету відповідно до бюджетних показників, що затвержені у бюджетному періоді. При цьому процес виконання запланованих показників бюджету відбувається шляхом мобілізації до бюджету надходжень. Крім того, реалізація довгострокової програми із дотриманням поставлених стратегічних цілей щодо формування доходів держави, забезпечення стабільного надходження їхніх джерел, визначення оптимальних шляхів зростання, тенденцій приросту дохідної бази з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу [48, 41].

Беручи до уваги дослідження процесу формування доходів Державного бюджету України та бюджетів розвинутих країн, варто наголосити те, що вони формуються, за рахунок податкових надходжень.

Частка податкових надходжень у загальному обсязі ВВП коливається від 30% у США до 61% у Швеції. Це засвідчує вагому роль податків у перерозподільних процесах держави. Серед усіх податків переважають прямі податки - близько 80–95% всіх податкових надходжень, серед таких податків: прибутковий податок з фізичних і юридичних осіб, податок на прибуток корпорацій, внески на соціальне страхування та ін. Меншу частку складають непрямі податки такі як ПДВ та акцизи.

Окрім зазначених, у складі доходів зведених бюджетів мають місце й інші податки державного, регіонального або місцевого значення. В Україні, зазвичай, при недостатній та нестабільній базі для прямого оподаткування, переважають непрямі податки [44, 137].

Варто відмітити, що сучасна практика складання та затвердження Державного бюджету України та місцевих бюджетів свідчить про відсутність єдиного методологічного підходу до формування дохідної частини бюджетів, недосконалість державної концепції щодо формування доходів бюджетів, недостатній рівень виконання окремих видів надходжень, недотримання стратегічних цілей суспільного розвитку, тощо. Виходячи з цих фактів, вважаємо, що вирішення проблеми формування дохідної державного бюджету можливе за умови покращення макроекономічної ситуації в державі.

На даний час, незважаючи на прийняття законодавчих змін та впровадження економічних реформ у державі, оцінюючи реалії такої практики, стає зрозуміло, що ні реформування системи оподаткування, ні отримання значних позикових коштів не сприяють скороченню бюджетного дефіциту та виведення з “тіні” підприємницьких доходів. Та не вирішують основної проблеми, а саме, зростання обсягів виробництва і надання якісних суспільних послуг. Збільшення дохідних джерел стає можливим в умовах успішного функціонування в державі виробничих потужностей, що забезпечуватиме стабільну фінансово-економічну основу для формування доходів державного бюджету. Для цього потрібно чітко визначити стратегії розвитку реального сектору економіки.

Однією з пропозицій науковців є запровадження у практичну діяльність стратегії конкурентоспроможності, це регулюватиме створення та функціонування конкурентного середовища за однакових умов для всіх виробників, а метою буде покращення фінансово-економічної ситуації в державі, і це в результаті призведе до збільшення бази оподаткування.

Всі практичні заходи повинні бути спрямовані на раціоналізацію товарів і послуг, об'єктивний ринковий розподіл коштів держави, відмову від прямої підтримки підприємств, це буде сприяти нарощенню дохідної бази бюджету та скороченню бюджетних видатків [50, 56].

Практика планування та забезпечення виконання усіх видів доходів державного бюджету показує що, у бюджетному процесі є значна кількість

проблем щодо здійснення податкової політики, зокрема функціонування системи оподаткування загалом та адміністрування окремих податків і зборів фізичних та юридичних осіб.

Виникнення відхилень у дохідній частині бюджету в контексті реалізації бюджетної політики держави обумовлено низькою якістю планування, що спостерігалось останніми роками при організації державних фінансів. Саме ому в умовах бюджетної децентралізації актуальним є питання щодо посилення ролі планування у формуванні бюджету та здійсненні стратегічного планування [40].

Вагомим чинником формування реальних показників доходів є відповідність і узгодження прогнозних надходжень показникам соціально-економічного розвитку держави.

Нереалістичність прогнозних макроекономічних показників, їх нестабільність та неодноразова зміна при складанні та затвердженні державного бюджету не забезпечує розрахунок конкретних обсягів дохідних джерел, що не сприяє їх ефективному виконанню [36, 247]. Рівень виконання планових показників доходів бюджету і легалізація “тіньових” доходів вказує на дієвість чинної системи оподаткування, а також на ефективність здійснення фінансової політики держави загалом. В умовах сталого розвитку держави та впровадження процесів бюджетної децентралізації ефективна податкова система забезпечує стабільну мобілізацію та зростання доходів бюджету.

Політика держави стосовно регулювання податкового навантаження повинна бути гнучкою та поміркованою, особливо в період бюджетного реформування і становлення демократичних засад розвитку суспільства, що сприятиме поступовому зростанню доходів державного бюджету, оптимізації їх структури в результаті попередження розширення “тіньового” сектору економіки [28, 270].

Альтернативним шляхом збільшення бюджетних коштів стало розширення переліку податкових, неподаткових та інших надходжень із застосуванням високих податкових ставок при відсутності єдиного підходу

щодо їхнього справляння та ведення пільгового оподаткування для забезпечення їх постійної потреби.

Реформування державних фінансів повинно бути спрямовано на забезпечення сталих тенденцій зростання доходів державного бюджету за рахунок:

- прийняття ефективного і дієвого чинного бюджетно-податкового законодавства, забезпечення його стабільності і однозначності трактування;
- здійснення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів відповідно до сучасних реалій розвитку держави;
- розширення податкової бази за рахунок регулювання доходів фізичних та юридичних осіб, їх легалізації [19, 47].

Усі чинники які впливають на формування доходів державного бюджету можна поділити на дві основні групи: економічні і організаційні. Економічні чинники впливу охоплюють склад та структуру доходів бюджету, зміну ставок податків, зміну об'єктів оподаткування. Організаційні чинники включають стабільність податкової системи, податкову культуру, організацію взаєморозрахунків в економіці, платіжну дисципліну, відповідальність за несвоєчасність сплати податкових, неподаткових та інших платежів.

Для належного виконання дохідної частини державного бюджету найбільш оптимальним є використання непрямих методів зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю. Це сприятиме ефективній боротьбі контролюючих органів з тінізацією доходів. Застосування цього підходу буде сприяти захисту інтересів тих суб'єктів, які не ухиляються від оподаткування, а також уникненню недобросовісної конкуренції зі сторони тіньових структур.

Основним на даному етапі бюджетної децентралізації є втілення поставлених стратегічних цілей і завдань щодо формування дохідної бази бюджетів різних рівнів бюджетної системи. Саме це є запорукою побудови демократичного суспільства і забезпечення фінансової самодостатності держави та регіонів для досягнення необхідного рівня добробуту населення.

Виходячи із вищезазначеного, для забезпечення зростання доходів державного бюджету необхідно:

- Всі зусилля спрямовувати на зростання обсягів ВВП, збільшення доходності фізичних та юридичних осіб, забезпечення зайнятості населення;
- Протидіяти розвитку тіньової економіки;
- Створення однакових правових вимог в оподаткуванні вітчизняних й іноземних підприємців, що є платниками податків;
- Створення в державі належних економічних і правових умов функціонування усіх суб'єктів господарювання, щоб стимулювало їх до сплати відповідних платежів до бюджету;
- Впроваджувати дієві методи державного фінансового контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними та юридичними особами, вжиття заходів по недопущенню порушення чинного законодавства;
- Пошук альтернативних джерел надходжень до державного бюджету;
- Посилення інвестиційної складової бюджетів.

Обов'язковим має залишатись застосування планування і прогнозування бюджетних показників на середньо-та довгострокову перспективу як важливих складових системи регулювання соціально-економічного розвитку держави.

Висновки до розділу 3

У багатьох розвинених країнах, державне управління у сфері надання суспільних, державних послуг, спрямованих на кінцевий результат, має чітко визначену тенденцію на протязі останніх років. Програмно-цільовий метод бюджетування, регулює розподіл бюджетних коштів між програмами на основі вимірюваних результатів та сприяє більшій ефективності та прозорості, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів. Метою програмно-цільового методу бюджетування є забезпечення використання

державних коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг.

Вперше програмне фінансування було запроваджено у середині двадцятого століття у Сполучених Штатах Америки. За ініціативою департаменту оборони започатковано програмно-цільовий метод бюджетування та задекларовано впровадження такої практики в усіх підрозділах державного управління. У бюджетному процесі цієї країни бюджетування, орієнтоване на результат, має достатню історію.

Світовий досвід формування та реалізації основних пріоритетів бюджетної політики в розвинутих країнах щодо основних пріоритетів бюджетної політики показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки. На цьому етапі розвитку державних фінансів простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками шляхом запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; є чітко визначеним розвиток державного управління у сфері надання державних послуг, спрямованих на кінцевий результат використовуються відповідні механізми бюджетування для покращення результативності використання бюджетних коштів; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів; дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості.

Варто відмітити, що сучасна практика складання та затвердження Державного бюджету України та місцевих бюджетів свідчить про відсутність єдиного методологічного підходу до формування дохідної частини бюджетів, недосконалість державної концепції щодо формування доходів бюджетів, недостатній рівень виконання окремих видів надходжень, недотримання стратегічних цілей суспільного розвитку, тощо. Виходячи з цих фактів,

вважаємо, що вирішення проблеми формування дохідної державного бюджету можливе за умови покращення макроекономічної ситуації в державі.

Виходячи із вищезазначеного, для забезпечення зростання доходів державного бюджету необхідно:

- Всі зусилля спрямовувати на зростання обсягів ВВП, збільшення дохідності фізичних та юридичних осіб, забезпечення зайнятості населення;
- Протидіяти розвитку тіньової економіки;
- Створення однакових правових вимог в оподаткуванні вітчизняних й іноземних підприємців, що є платниками податків;
- Створення в державі належних економічних і правових умов функціонування усіх суб'єктів господарювання, щоб стимулювало їх до сплати відповідних платежів до бюджету;
- Впроваджувати дієві методи державного фінансового контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними та юридичними особами, вжиття заходів по недопущенню порушення чинного законодавства;
- Пошук альтернативних джерел надходжень до державного бюджету;
- Посилення інвестиційної складової бюджетів.

ВИСНОВОК

Державний бюджет — це система грошових відносин, яка виникає між державою і населенням, організаціями, фірмами, підприємствами з метою формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб. Державний бюджет являється щорічним балансом надходжень та видатків, який розробляють державні органи для впливу на економічний процес та підвищення його ефективності. В Україні основою державних фінансів є бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет адміністративних одиниць.

Аналіз формування та виконання Державного бюджету показав наявність ряду проблем, які стримують збільшення дохідної частини бюджету, серед них найбільш суттєвими є:

- щорічне невиконання бюджету та прийняття Державного бюджету з дефіцитом;
- недосконалість податкового та бюджетного законодавства;
- наявність порушень та недоліків, що пов'язані з недоплатами до бюджету;
- з неналежним контролем за правильністю нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів;
- невиправдане надання податкових пільг, звільнень від оподаткування, а масштабне ухилення від сплати податків звужує базу оподаткування.

Однією з головних проблем, щодо наповнення державного бюджету є приватизація. Приватизація проводилася в нестабільній економіці, де стара влада намагалася створити псевдоринкові структури, щоб зберти свою колишню владу.

На основі проведеного дослідження, можна запропонувати наступні напрямки вдосконалення та шляхи збільшення доходів бюджету, а саме:

- прийняття ефективного й забезпечення стабільного чинного законодавства, його простоти й однозначності в трактуванні;

- удосконалення планування державного бюджету та впровадження стратегічного бюджетного планування, що вплине на реалістичні показники дохідної частини;
- розробка відповідного дієвого механізму планування та регулювання податкового навантаження;
- збільшення ролі податкових надходжень, зокрема підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- збільшення сфери застосування стимулюючої функції податків, через запровадження обґрунтованих податкових пільг (іноваційно-інвестиційні податкові пільги та території з пільговим оподаткуванням);
- здійснення перегляду надання податкових пільг (зменшення дотацій і пільг збитковим підприємствам);
- збільшення ролі податкових надходжень шляхом розширення переліку підакцизних товарів;
- пошук резервів мобілізації доходів бюджету за рахунок впровадження на практиці оподаткування нерухомості;
- розширення податкової бази за рахунок легалізації та регулювання доходів юридичних і фізичних осіб;
- узгодження співпраці органів державного управління тощо.

Варто відмітити, що сучасна практика складання та затвердження Державного бюджету України та місцевих бюджетів свідчить про відсутність єдиного методологічного підходу до формування дохідної частини бюджетів, недосконалість державної концепції щодо формування доходів бюджетів, недостатній рівень виконання окремих видів надходжень, недотримання стратегічних цілей суспільного розвитку, тощо. Виходячи з цих фактів, вважаємо, що вирішення проблеми формування дохідної державного бюджету можливе за умови покращення макроекономічної ситуації в державі.

Реформування державних фінансів повинно бути спрямовано на забезпечення сталих тенденцій зростання доходів державного бюджету за рахунок:

- прийняття ефективного і дієвого чинного бюджетно-податкового законодавства, забезпечення його стабільності і однозначності трактування;
- здійснення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів відповідно до сучасних реалій розвитку держави;
- розширення податкової бази за рахунок регулювання доходів фізичних та юридичних осіб, їх легалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамченко К. Макроекономічна стабілізація чи економічне зростання? У пошуках оптимального шляху.: URL: http://gazeta.dt.ua/energy_market/makroekonomichna-stabilizaciyachi-ekonomichne-zrostannya-u-poshukah-optimalnogo-shlyahu-html
2. Анушко О. Шляхи зменшення дефіциту Державного бюджету України/О. Анушко// Науковий блог НаУ «Острозька Академія» – 2014.: URL: <http://naub.oa.edu.ua/2014/shlyahy-zmenschennya-defitsytu-derzhavnohobyudzhetu-ukrajiny/>
3. Артус М.М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки. Фінанси України. 2012. 249 с.
4. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навч. посіб. В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик – К.: Атіка. – 2002. – 368 с.
5. Буряк П. Ю. Актуальні проблеми формування загального фонду Державного бюджету України. Вісник Львівської державної фінансової академії «Екон. науки». – Серія «Облік і фінанси». – 2010. – Вип. 7(25).
6. Бюджетний кодекс України. від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Бюджетний менеджмент : підруч. В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
8. Бюджетна система України. Навчальний посібник: Артус М. М., Хижа Н.М.-Київ: Вид-во Європ. Ун -ту, 2005.-220 с.
9. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. - К.: НІОС, 2000. - 416 с.
10. Вироблення державної політики. Аналітичні записки. К.: Вид-во «К.І.С.» 2012. С. 71–84.
11. Геєць В. М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми перспективи. Економіка і прогнозування. – 2004. – №2.– С. 9-31.
12. Голинська О.В. Механізми державного управління бюджетами через інструменти програмно – цільового методу. Одеса: ВМВ, 2013. 272 с.

13. Горин В.П. Теоретичні засади неподаткових надходжень бюджету Світ фінансів. – 2015. – Вип. 1. – С. 58-68.
14. Даневич О. Оптимізація процесу управління бюджетними коштами. Казна України. 2001. 257 с.
15. Дем'янишин В. Г. Бюджетне планування та його особливості в умовах демократичних перетворень. Світ фінансів. – 2004.– Випуск 1. – С. 62 – 71.
16. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
17. Дорошенко О.О. Особливості формування дохідної частини бюджету України. Ефективна економіка. –2015. – №10. – URL: www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/66.pdf
18. Дулік Т. О. Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України. Міжнародний науковий журнал. – 2016. – №2. – С. 117 –115.
19. Д'яконова І.І. Причини та фактори бюджетного дефіциту. Банківська справа. – 2005. - №3. – с.47-50.
20. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
21. Закон України „Про Державний бюджет України на 2015 рік” від 28.12.2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/80-19>
22. Закон України „Про Державний бюджет України на 2016 рік” від 25.12.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
23. Закон України „Про Державний бюджет України на 2017 рік” від 21.12.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
24. Закон України „Про Державний бюджет України на 2018 рік” від 21.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
25. Закон України „Про Державний бюджет України на 2019 рік” від 21.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
26. Закон України „Про Державний бюджет України на 2020 рік” від 21.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>

27. Ісмаїлов А. Бюджетний процес та напрями його вдосконалення. *Фінанси України*. - 2002. - № 8. - С. 26-28
28. Кислиця О. Я. Проблеми планування бюджетних доходів. *Актуальні проблеми економіки*. – 2011. – №8. – С. 270 – 275.
29. Конституція України. Затверджена Верховною Радою України 28 червня 1996 №254/96 – ВР. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
30. Крисоватий А. І. Податкова система : навч. посіб. Тернопіль : Картбланш. – 2004. – 331 с.
31. Комарницький І.Ф., Економічна теорія: Підручник. Чернівці: Рута, 2006. - 334 с.
32. Кудряшов В. П. Фінанси. Навчальний посібник Херсон: Олді – плюс, 2006. 352с
33. Кулієв Р. Деякі аспекти сучасного стану державних фінансів. *Казна України*. 2011. 127 с.
34. Кублікова Т.Б. Напрямки розвитку інститутів спільного інвестування в Україні. Одеса. ОДЕУ. Збірник наукових праць. 2009. 150 с.
35. Лободіна З. М. Міжбюджетні трансферти: реалії надання та шляхи удосконалення в контексті зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. *Економіка, фінанси, право*. – 2016. – №7. – С. 23–25. 36
36. Молдаван Олексій Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монограф. Нац. ін.-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2011. – 377 с.
37. Моряк П.В. Тенденції формування доходів державного бюджету і монетарна політика. *Фінанси*. – 2001. – №6. – С.24 – 30.
38. Монаєнко А. А. Суть і значення розподілу видатків бюджету: збірн. *Наук. Праць НАДУ при Президентіві України*. Видавництво НАДУ, 2012. 140 с.
39. Національний банк України.: URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

40. Нікітішин А. О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. Ефективна економіка. – 2016. – №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4789>
41. Надточій А.О. Особливості формування бюджетного механізму. Теорія та практика державного управління. Вип. 1: Бюджет та фінансовий контроль у державному управлінні: матеріали наук.–практ. Конф., 27 листопада 2011 року. Х., 2011. 127 с.
42. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
43. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету як домінанта фінансової стабільності держави. Фінанси України. – 2005. – №6. – С. 19 – 28.
44. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету: теорія та практика : монограф. К.: Київ. нац. торг. ун-т , 2003. – 580 с.
45. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
46. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002 – 495 с.
47. Панчишин Степан. Макроекономіка: Навч. посібник. Вид. 2-ге, стереотипнее. – К: Либідь, 2002. – 616 с.
48. П'ятаченко Г.О. Удосконалення механізму наповнення дохідної частини бюджету. Фінанси України. – 2008. - №5. – с.75
49. Політична економія: Навчальний посібник, - К.: Академвидав, 2004. - 672 с.
50. Стефанюк І.Б. Методологічні засади визначення ефективності витрачання бюджетних коштів. Економіка. Фінанси. Право. 2014. 134 с.
51. Сеник О. Підтримання збалансованості Державного бюджету України в умовах його дефіцитності. Науковий блог НаУ «Острозька Академія» – 2015.: URL: <http://naub.oa.edu.ua/2015>

52. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : монограф. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 416 с.
53. Фінансовий портал «Міністерство фінансів України» URL: <http://index.minfi.com.ua/index/>
54. Фінанси: Навчальний посібник для - Вінниця: «Нова книга», 2009. 384 с.
55. Федосов В. М. Бюджетна система: підруч. К.: Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871[1] с.
56. Чечуліна О.О. Контроль бюджетних повноважень при виконанні бюджетів. Фінанси України. – 2011. 224 с.
57. Юрій С. І. В. Г. Дем'янишин, Я. М. Буздуган. Антологія бюджетного механізму : Монографія С. І. Юрій, – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.
58. Юрій С. І. Бюджетна система України: навч. Пос. С.І.Юрій, Й.М.Бескид, К.: НІОС. 2000. 400 с.
59. Швецов Ю. Г. Бюджет как общественное достояние: теория и методология вопроса. Финансовый бизнес. – 2011. – №5. – С. 37 – 43.
60. Януль І. Є. Бюджетний процес в Україні та напрями його вдосконалення// Фінанси України. - 2005. - № 9. - С.25 -29.